

ŽEMAIČIŲ

žemė

2025 / 2 (145)

Vasario 16-oji – Lietuvos
nepriklausomybės diena.

Nuotrauka Bonifaco Vengalio

Unikalus Šilalės rajono
Girdiškės bažnyčios altorius.

Bonifaco Vengalio nuotrauka

ISTORIJA
MUZIEJAI
PAVELDAS
KULTŪRA
LITERATŪRA
RENGINIAI

ŽEMAIČIŲ

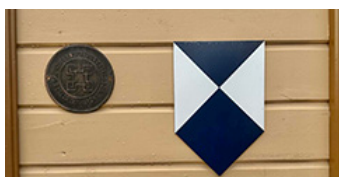
žemė

2025 / 2 (145)

Ž E M A I T I U Ž E M Ė

p. 8

p. 2

p. 11–15

p. 3–4

- 2 Palangos burmistro Jono Šliūpo muziejui suteiktas UNESCO „Mėlynasis skydas“
- 3–4 Sausio paskutinįjį savaitgalį Mažeikiuose scenos mylėtojus džiugino devintasis tarptautinis mėgėjų teatrų festivalis „Invazijos“
- 5–7 Pasulyje minint tarptautinę Holokausto aukų atminimo dieną buvo prisiminti bei pagerbti ir nacių nužudyti Palangos žydai
- 8 Nuo vasario 13 d. Žemaičių dailės muziejuje Plungėje – paroda apie represuotus Lietuvos Seimo narius
- 8 Žemaičių muziejuje „Alka“ Telšiuose pinamas Vienybės tinklas
- 9–10 Poetė, pedagogė Silvija Baranauskienė (lit. slapyv. Silvija Uda) skaitytojams padovanojo antrąją haiku knygą, šį kartą parašytą lietuviškai ir žemaitiškai
- 11–15 Provizorė, filantropė, visuomenės veikėja Vanda Augustaitienė (Goeldneraitė)
- 16–18 Kokia buvo Palangos burmistro dr. Jono Šliūpo antroji žmona Grasilda Grauslytė-Šliūpienė (1893–1976)?
- 18–21 Kodėl lituanistei Stasei Litvinaitei (1921–2003) suteiktas Vilniaus universiteto Atminties diplomai?
- 21–23 Šiomet minime tragiško likimo poetės Danutės Vacės Paulauskaitės (1945–2004) 80-ąsias gimimo metines
- 24–27 Lenkimų kraštą garsinantis, 1937 m. Paryžiuje vykusioje tarptautinėje dailės ir technikos parodoje sidabro medaliu apdovanotas žemaitis Alfonsas Girdžiūnas (1898–1966)
- 28 Vilniaus žemaičių kultūros draugijos pirmininku antrai kadencijai išrinktas dr. Bonifacas Vengalis
- 29–32 Iki vasario 18 d. VDA Telšių galerijoje – paroda „Trys gyvenimo filosofijos“
- 33–34 Nuo vasario 4 d. iki kovo 31 d. Žemaičių dailės muziejuje Plungėje – autsaiderių menininkų darbų paroda „Ir saulė, ir mėnulis, ir visos žvaigždės“
- 35 Šilalės rajono savivaldybė iki 2025 m. vasario 15 d. laukia pasiūlymų dėl kandidatų Dionizo Poškos premijai gauti

REGĖJUONU KULTŪRĖNIU INICETĪVU CĖNTRUS.
LEIDĖNI SODARĖ, MAKETAVA REDAKTUORĖ
Mukienė Danutė.
ŽORNALA REDAKCĖNĖ TARĪBA: Butrėms Aduoms,
Daujuotītė Vėktuorėjė, Skurdauskienė Jolanta,
Sungailienė Loreta, Mukienė Danutė

ISSN 2783-6436
Regėjuonu kultūrėniu inicetīvu cėntrus,
GERBUTAVIČIAUS G. 10-213. Tel. + 370 687 47 550
El. p. zemaiciu@gmail.com
<http://www.zemaitiuzeme.lt>

PALANGOS burmistro Jono Šliūpo muziejui suteiktas UNESCO „Mėlynasis skydas“

Mindaugas SURBLYS

Lietuvos nacionalinio muziejaus padalinio Palangos burmistro Jono Šliūpo muziejaus pastatas pažymėtas skiriamuoju simboliu – „Mėlynojo skydo“ (Blue Shield) ženklu. Šis ženklas simbolizuoja stabilumą ir pusiausvyrą. Juo žymimi ypatingos svarbos kultūros paveldo objektai, kuriems taikomas apsaugos reglamentas, įtvirtintas UNESCO Kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvencijoje.

„Mėlynasis skydas“ įpareigoja kariaujančias šalis nesunaikinti tokiu ženklu pažymėto objekto ir nenaudoti jo karo tikslams, neišvežti kultūros vertybių į kitą šalį, draudžia jas traktuoti kaip karo reparacijas. Apsaugos tikslas – ugdyti ginkluotųjų pajėgų karių pagarbą visų tautų kultūrai ir kultūros vertybėms.

Hagos konvencijos antrajame protokole nustatyta, kad objekto pažymėjimas „Mėlynuoju skydu“ garantuoja, jog tuo atveju, jeigu šis objektas būtų sunaikintas ar sugadintas per ginkluotą konfliktą, šie veiksmai būtų prilyginti karo nusikaltimui ir už juos grėstų tarptautinė baudžiamoji atsakomybė ir tarptautinis baudžiamasis persekiojimas. Ši konvencija priimta Hagoje 1954 m., Lietuva ją ratifikavo 1998-aisiais. Šiuo metu Ha-

gos konvenciją yra ratifikavusios 136 šalys, tarp jų Rusija (!) ir Ukraina. Tai itin svarbu šiandienos geopolitiniame kontekste.

Į išskirtinę kultūrinę vertę turinčių nekilnojamojo kultūros paveldo objektų – kultūros paveldo statinių, ženklinamų UNESCO Kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvencijos skiriamuoju simboliu, sąrašą įtrauktas 141 Lietuvos kultūros paminklas: pilių, bažnyčių, vienuolynų, dvarų kompleksai, istoriniai rūmai, kiti aukščiausią nacionalinį reikšmingumo lygmenį ir aukščiausią valstybės apsaugos – kultūros paminklo – statusą turintys statiniai.

1993 m. Palangos burmistro Jono Šliūpo muziejaus pastatas įtrauktas į Lietuvos Respublikos nekilnojamojų kultūros vertybių registrą, jam suteiktas regioninės reikšmės nekilnojamosios kultūros vertybės statusas (unikalus objekto kodas 10781).

Autoriaus nuotraukose – „Mėlynojo skydo“ (*Blue Shield*) ženklas ir Palangos burmistro Jono Šliūpo muziejaus pastatas, pažymėtas skiriamuoju simboliu – „Mėlynojo skydo“ (*Blue Shield*) ženklu

Sausio paskutinįjį savaitgalį MAŽEIKIUOSE scenos mylėtojus džiugino devintasis tarptautinis mėgėjų teatrų festivalis „INvazijos“

Kairėje – festivalio „INvazijos“ reklaminis plakatas; viršuje – scenos iš Raseinių kultūros centro mėgėjų teatro „Braižas“ spektaklio „Rauda“

Išpūdingas ir turiningas paskutinis šių metų sausio mėnesio savaitgalis buvo Mažeikiuose. Čia, Kultūros centre, devintą kartą vyko tarptautinis mėgėjų teatrų festivalis „INvazijos“, šį kartą pavadintas. Nuostabių spektaklių į festivalį atvežė ir jais žiūrovus nudžiugino Mažeikių kultūros centro mėgėjų teatro trupės „VISAVI“ ilgamečiai kolegos ir bendraminčiai iš Lietuvos, Latvijos ir Vokietijos. Šį kartą žiūrovai plojo penkiems kolektyvams:

RASEINIŲ KULTŪROS CENTRO MĖGĖJŲ TEATRAS „BRAIŽAS“

Spektaklis „Rauda“, sukurta pagal to paties pavadinimo Birutės Pūkelevičiūtės dramatinę poemą.

Režisierė Jolanta Šimaitienė (Lietuva).

Vokietijos Latvių mėgėjų teatras-studija „Eziši“. Laura Ritenberga-Kinder, Andra Pūce „Legenda iš dievo rankų“. Režisierė Lura Ritenberga-Kinder (Vokietija).

(Nukelta į 4 p.)

Kairėje – Brocēnēs kultūras centro teatras. Komedijos be teksto „Suoliukas“ kūrybinė grupė. Režisierė Zanda Strogonova (Latvija)

Kitais metais į jubiliejinį, jau dešimtąjį, tarptautinį festivalį „Invazijos“ yra kviečiami ir planuoja atvykti visi teatrų kolektyvai, kurie nors kartą patyrė ir kartu su Mažeikių kultūros centro teatro trupės „Visavi“ kolektyvu „išgyveno“ TEATRINES INVAZIJAS.

Nerijaus Gedmino nuotraukos iš Mažeikių kultūros centro teatro trupės „VISAVI“ archyvo.

Parengė Daiva Gedvilienė

Viršuje – Kretingos rajono kultūros centro Egidijaus Radžiaus teatras. Antano Škėmos dramos „Vienas ir kiti“ kūrybinė grupė. Režisierius Nerijus Gedminas (Lietuva). Dešinėje – režisieriai prie vėliavų

Kaugurų valsčiaus mėgėjų teatro „Vizija“. Elinas Zalijs motyvais sukurtos dramos „Laimės ilgesys“ kūrybinė grupė ir scena iš spektaklio. Režisierius Oskaras Hofmanis (Latvija)

Pasaulyje minint tarptautinę Holokausto aukų atminimo dieną buvo prisiminti bei pagerbti ir nacių nužudyti Palangos žydai

Kartu su visu pasauliu minint tarptautinę Holokausto aukų atminimo dieną, Palangos žydų bendruomenė ir jos pirmininkas Vilius Gutmanas su Palangos miesto savivaldybės vicemeru Rimantu Antanu Mikalkėnu, Palangos miesto savivaldybės administracijos Kultūros skyriaus specialistais, Lietuvos nacionalinio muziejaus padalinio Palangos burmistro Jono Šliūpo muziejaus muziejinkais ir kitais palangiškiais aplankė Holokausto aukų kapą Palangos miesto civilinėse kapinėse. Minėjimo metu čia buvo uždegtos žvakutės, padėti atminimo akmenėliai, simbolizuojantys nepamirštamus šių žmonių gyvenimus, tragiškai nutrauktus per Holokaustą.

– Šiandien mes ne tik prisimename tuos, kurie tapo žiauriausių žmonijos istorijos įvykių aukomis, bet ir įsipareigojame dėti visas pastangas, kad tokia tragedija niekada nepasikartotų. Atmintis – tai galingiausias ginklas prieš neapykantą, – kalbėjo Vilius Gutmanas.

Tarp susirinkusiųjų buvo ir Palangos senosios gimnazijos gimnazistai, dalyvaujantys tarptautiniame projekte „Holokausto vaikai: Lietuvos

istorijos šešėlių apšvietimas“, kurio partneriai yra Palangos žydų bendruomenė, Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenė, Lietuvos nacionalinio muziejaus padalinys Palangos burmistro Jono Šliūpo muziejus, ORT Vilniaus Šolom Aleichemo žydų gimnazija ir Romų bendruomenės dienos centras su „Padėk Pritapti“. Projektą finansuoja Vokietijos fondas. Jau

(Nukelta į 6 p.)

Paminklas holokausto aukoms Palangos miesto civilinėse kapinėse

šį penktadienį (sausio 31 d.) prasidės šio projekto metu suorganizuotos pirmosios kūrybinės dirbtuvės, bus surengta ekskursija ir Šabato vakaras.

Palangos miesto bendruomenė, šiemet dalyvaudama tarptautinės Holokausto aukų atminimo

dienos renginiuose, dar kartą parodė, kad pagarba istorijai, žmogiškumui ir empatijai yra neatsiejama nuo mūsų kasdienybės.

Palangoje yra keturios vietos, liudijančias apie nacių sunaikintą šio kurorto žydų bendruomenę. Dalies kurorte pagerbtų aukų yra vyrai, kurių palaikai ilsisi Palangos miesto civilinėse kapinėse ir kurių gyvybės buvo nutrauktos Antrojo pasaulinio karo pirmosiomis dienomis.

Trečiojo reicho karinės pajėgos Palangą užėmė 1941 m. birželio 22 dieną. Birželio 26-ąją, praėjus vos keturioms dienoms nuo okupacijos pradžios, visi bendruomenės žydai per dvi valandas buvo suminti ir uždaryti dviejose miesto centre buvusiose sinagogose. Į vieną buvo suvarytos moterys, vaikai ir pagyvenusieji, o į kitą – vyrai ir jaunuoliai. 1941 m. birželio 27 d. vyrai ir jaunuoliai (nuo 13 metų amžiaus ir vyresni) buvo atskirti ir nuvaryti link Palangos Birutės parko. Pietinėje parko dalyje tą dieną buvo nužudyta 111 žydų ir kitų tautybių žmonių, kaltinamų sovietų režimo rėmimu. Moterys ir vaikai – apie 300 – buvo žiauriai nužudyti Kunigiškių miške 1941 m. naktį iš spalio 11 į spalio 12 dieną.

1958 m. liepos mėnesį masinių žudynių vieta, esanti dabartinės vilos „Auska“ teritorijoje, buvo atkasta, nužudytų vyrų palaikai ekshumuoti ir perlaidoti Palangos miesto civilinėse kapinėse. Ten pa-

Kairėje: uždegamos žvakutės prie paminklo holokausto aukoms Palangos Kunigiškių miške ir informacinis stulpelis-rodyklė, nurodanti atstumą iki holokausto aukų kapų

Paminklas holokausto aukoms Palangos Birutės parke statytas bendras antkapinis paminklas šių žudynių aukoms atminti. 2024 m. Palangos miesto savivaldybės administracijos rūpesčiu sutvarkytos prieigos prie šios kapavietės. Artimiausiu metu planuojama parengti projektą šios kapavietės pertvarkymui ir užrašo patikslinimui.

Žydų perlaidojimo vieta yra vakarinėje senųjų Palangos kapinių dalyje, šalia pagrindinio įėjimo į kapines iš Vytauto gatvės pusės (koordinatės: 55.933279, 21.077567). 2017 m. sausio 4 d. šis Palangos miesto Holokausto aukų kapas buvo įrašytas į Lietuvos Respublikos kultūros vertybių registrą (unikalus objekto kodas – 40684).

Palangos moterų, vaikų ir pagyvenusiųjų žudynių vieta ir kapas yra Kunigiškių miške, 1,1 km į rytus nuo Liepojos plento (A13 – magistralinis kelias). 2015 m. birželio 18 d. ši žudynių vieta ir kapas taip pat buvo įrašytas į Lietuvos Respublikos kultūros vertybių registrą (unikalus objekto kodas – 10992).

Tarptautinė Holokausto aukų atminimo diena visame pasaulyje kasmet minima sausio 27 dieną. Šiame jį pažymima kartu su 80-osiomis Aušvico

mirties stovyklos išvadavimo metinėmis, diena, kai pasaulis pirmą kartą pamatė šios tragedijos mastą.

Aušvico-Birkenau koncentracijos stovykla Osencime (Lenkija) veikė nuo 1940 m. gegužės iki 1945 m. sausio mėnesio. Ši koncentracijos stovykla, nacių įrengta Lenkijoje, buvo didžiausia nacistinės Vokietijos žmonių naikinimo vieta. Joje nužudyta daugiau negu 1,1 milijonai žydų, rusų, lenkų, romų bei kitų tautybių žmonių, daugiausiai žydų. Metodiškas ir masinis žmonių naikinimas šioje stovykloje tęsėsi iki pat jos veiklos pabaigos. 1945 m. sausio 18-ąją, likus kelioms dienoms iki Raudonosios armijos įžengimo į Aušvicą, buvo įsakyta stovyklą evakuoti. Tada apie 60 000 kalinį buvo priversti leisti į varginantį mirties žygį, kurio metu apie 15 000 jų žuvo.

Aušvicas yra Holokausto simbolis, bet šis precedento neturintis nusikaltimas žmonijai vyko visur, kur tik Trečiasis reichas buvo išplėtęs savo įtaką. Holokausto metu žuvo apie 6 milijonai žydų, pusė jų buvo nužudyti koncentracijos ir naikavimo stovyklose.

Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja 2005 metų lapkričio 1 d. rezoliucija paskelbė sausio 27-ąją – tarptautine Holokausto aukų atminimo diena. Ši diena skirta ne tik žuvusiems pagerbti, bet ir tam, kad būtų skatinamas švietimas apie Holokaustą ir užkirstas kelias bet kokiam genocidui ateityje. Žmonės visame pasaulyje kasmet kviečiami prisijungti prie tradicinės atminimo akcijos #WeRemember / #MesPrisimename, kurios metu prisimenamos bei pagerbiamos Holokausto aukos, liudytojai bei gelbėtojai. Dalyvaujantys akcijoje kviečiami nusifotografuoti su užrašu #WeRemember arba #MesPrisimename ir pasidalinti savo nuotrauka socialiniuose tinkluose naudojant grotąžymes #WeRemember arba #MesPrisimename, taip skleidžiant žinią, kad tai negali ir neturi pasikartoti nė vienai tautai, rasei ar socialinei žmonių grupei.

Parengė Mindaugas Surblys

Autoriaus nuotraukose – holokausto aukų atminimo ir pagerbimo akimirkos Palangoje 2025 m. sausio 27 d. ir paminkliniai ženklai Palangoje, liudijantys apie šio kurorto žydų bendruomenės sunaikinimą

Nuo vasario 13 d. ŽEMAIČIŲ DAILĖS MUZIEJUJE Plungėje veiks paroda apie represuotus LIETUVOS SEIMO narius

Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija kartu su Žemaičių dailės muziejumi 2025 m. vasario 13 dieną 14 valandą kviečia visuomenę į parodos „Lietuvos nepriklausomybės netenkant: Represuoti 1920–1940 metų Lietuvos Respublikos Seimo nariai“ atidarymą Žemaičių dailės muziejuje (adresas: Parko g. 3A, M. Oginskio rūmai, Plungė).

Paroda skirta pagerbti tarpukario Lietuvos Respublikos Seimo narius, kurie dėl savo politinės veiklos tapo represijų aukomis. Šis ekspozicinis projektas atskleidžia mažai žinomus istorinius faktus apie politinį susidorojimą su išrinktais tautos atstovais bei jų likimus totalitarinių režimų kontekste.

Atidarant parodą vyks paskaita „Skaičiai ir užmirštos istorijos. Ką žinome apie represuotus 1920–1940 m. Lietuvos Respublikos Seimo narius?“ (pranešėja – istorikė dr. Vilma Akmenytė-Ruzgienė), koncertuos Plungės Mykolo Oginskio meno mokyklos auklėtiniai.

Paroda veiks iki 2025 m. balandžio 30 d.

Žemaičių dailės muziejaus informacija

Žemaičių muziejuje „Alka“ Telšiuose pinamas Vienybės tinklas

Artėjant trečiosioms Rusijos karo prieš Ukrainą karo metinėms, Žemaičių muziejuje „Alka“ įgyvendinama iniciatyva, kuria siekiama prisidėti prie Ukrainos gynybos – pinamas maskuojamasis tinklas, skirtas Ukrainos kariams. Jis apsaugos karius ir dengs karinę techniką bei kitus svarbius objektus nuo priešo.

2022 m. vasario 24 d. rusijai pradėjus plataus masto karinę invaziją į Ukrainą, pasaulis suprato būtinybę vienyti ginant demokratines vertybes ir palaikant nuo karo kenčiančias šalis. Maskuojamojo tinklo pynimo procesas vyksta muziejuje, kuriame lankytojai kviečiami prisidėti prie darbo – į tinklą įpinti juostelę. Tai paprasta, tačiau svarbi veikla, leidžianti kiekvienam dalyviui tiesiogiai prisidėti prie paramos.

Idėją rengti akciją ir pinti maskuojamąjį tinklą pasiūlė Žemaičių muziejaus „Alka“ darbuotoja iš Ukrainos Tanya. Iniciatyvos tikslui pasiekti pasirinkta simbolinė data: tinklas bus baigtas ir paruoštas perduoti kariams 2025 m. gegužės 17-ąją pėsčiųjų žygio „Žemaitijos partizanų keliais“ metu Telšiuose.

Tinklas pinamas Žemaičių muziejaus „Alka“ Istorinės ekspozicijos salėje, kurioje pasakojamos skaudžios Lietuvos okupacijos istorijos, tad šią dieną muziejininkai ragina susitelkti ir padėti tiems, kurie kovoja už savo laisvę. Netektis, kurias patyrė Lietuva, galime įprasminti, o Ukrainos karo netektis – padėti sumažinti. Kviečiame išreikšti palaikymą kovojančiai šaliai ir į tinklą įpinti juostelę.

*Žemaičių muziejaus „Alka“ informacija
Žemaičių muziejaus „Alka“ darbuotojos Tanya
nuotrauka*

Poetė, pedagogė SILVIJA BARANAUSKIENĖ (Silvija Uda) skaitytojams padovanojo antrąją haiku knygą, šį kartą parašytą lietuviškai ir žemaitiškai

Poetė, pedagogė, knygų autorė, visuomenės veikėja Silvija Baranauskienė (literatūrinis slapyvardis Silvija Uda) gimė ir užaugo Skuodo rajono Luobos kaime. 1982–1991 m. mokėsi Skuodo rajono Pašilės devynmetėje mokykloje, 1991–1993 m. – Skuodo „Bartuvos“ vidurinėje mokykloje, 1993–1998 m. studijavo lietuvių kalba ir literatūrą Šiaulių universitete ir čia įgijo bakalauro laipsnį. 1998–2000 m. literatūrologijos žinias gilino Šiaulių universiteto magistrantūroje ir šias studijas baigė su pagyrimu. 1998 m. pradėjo dirbti lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja Šiaulių Gegužių vidurinėje mokykloje (dabar progimnazija). 2004 m. jai suteiktas lietuvių kalbos ir literatūros mokytojos metodininkės vardas. 2006–2007 m. Silvija dirbo Šiaulių Gegužių vidurinės mokyklos direktoriaus pavaduotoja ugdymui, 2007–2024 m. – šios progimnazijos direktore. Nuo 2011 m. skaitė paskaitas visuminio ugdymo klausimais Lietuvoje ir užsienyje. 2015 m. jai suteikta antroji vadybos kvalifikacinė kategorija. Nuo 2025 m. dirbo Šiaulių Gegužių progimnazijos lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja metodininkė.

Aktyviai dalyvauja visuomeninėje veikloje. 1999 m. ji tapo Lietuvių kalbos draugijos pirmininke Šiaulių Gegužių mokykloje, 2007 m. – Lietuvos mokyklų vadovų asociacijos Šiaulių skyriaus nare, 2008 m. – Gegužių mokyklos asociacijos klubo „Savi“ steigėja, prezidentė, 2009 m. – Lietuvos humanistinės pedagogikos asociacijos steigėja ir nare, 2014 m. – Lieporių bendruomenės centro nare, 2015 m. – Taikos vėliavos komiteto Lietuvoje nare, keletą metų iki 2025 m. pradžios vadovavo Šiaulių žemaičių draugijai „Saulaukis“ (iš šių pareigų atsistatydino, nes planavo iš Šiaulių išvykti gyventi kitur).

2013 m. S. Baranauskienei įteiktas Tarptautinės visuomeninių organizacijų asociacijos „Tarptautinis humanistinės pedagogikos centras“ prezidento prof. Š. Amonašvilio sertifikatas „Humanistinės pedagogikos riteris“ ir auksinis ženklelis „Širdis ir gulbė“. 2012 m.

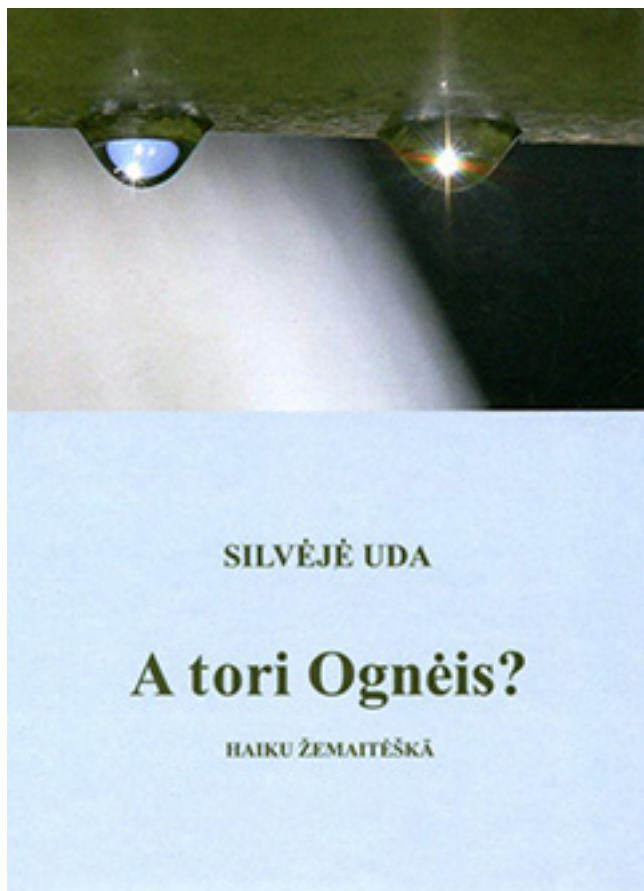
Virginijaus Jocio nuotraukoje – Silvija Baranauskienė 2023 m. Skuodo rajono savivaldybės R. Granausko viešosios bibliotekos naujojo pastato atidarymo renginyje

ji apdovanota Šiaulių miesto mero, 2014 m. – Lietuvos Respublikos Kultūros ministro, 2015 m. – Taikos vėliavos komiteto Lietuvoje ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos, 2016 m. – Latvijos humanistinės pedagogikos asociacijos, Lietuvos Respublikos Seimo (2016 m.), Sveikatos apsaugos ministerijos (2016 m.), Specialiųjų tyrimų tarnybos, Lietuvos dailininkų sąjungos padėkos raštais ir kt.

Mėgsta kultūrinės-pažintinės keliones, skaityti filosofinę, psichologinę, pedagoginę, grožinę literatūrą, piešti užsiimti kita kūrybine veikla.

2021 m. Vilniuje išleista S. Baranauskienės žemaitiškai parašyta haiku knyga „A tori Ognėis?“. Tai pirmoji šios autorės knyga ir taip pat pirmoji iki šiol ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje žemaitiškų haiku knyga. Joje paskelbta apie 500 prozinės poezijos stiliumi parašytų kūrinių, kuriuose išlaikytos XIX a. Japonijoje gimusio haiku žanro ypatybės (17 skiemenų eilių forma, sudaryta iš trijų metrinių dalių, iš 5, 7, 5 skiemenų).

Leidėjai, pristatydami šią knygą skaitytojams, akcentuoja, kad autorė savo kūriniuose „puikiai
(Nukelta į 10 p.)

Silvijos Baranauskienės (Silvijos Udos) pirmosios haiku knygos „A tori Ognėis“ (2021, Vilnius) viršelis

fiksuoja didelį bei gilų pasaulį, išskleidžia akimirką, padeda pajauti paprastos ir įprastos aplinkos ypatingumą, istorinių dalykų svarbą. Knygos pabaigoje tekstus lydi fotografijos, jaukiai papildančios kuriamą būseną.“

Kodėl haiku, o ne koks nors kitas literatūros žanras ir kodėl žemaitiškai?

Pasak autorės, „Haiku yra momento grožis. Toks amžinas širdies pavasaris. Kapt ir yra! [...] Man atsitiko didelė laimė ne vieną, bet dvi gimtąsias kalbas turėti (būna ir taip)! Svajoju žemaitiškai (atrodo, kad dvi upės tavyje teka giliai, srauniai, nesustabdomai)...“.

Knyga pradeda įžanga. Tam, kad visi suprastų, Silvija ją pateikė lietuvių ir žemaičių kalbomis. Trieiliai knygoje suskirstyti į dvi dalis: „Ramybės muomėntas“ ir „Ožmerktuom akim sklaidau šėrdėis archīvus“. Antroji dalis iliustruota pačios Silvijos, Elėjos Baranauskaitės ir G. Baranausko nuotraukomis, kurios, pasak knygos autorės, yra „sugauditos Loubas ėr Vaičaitiu kaimaliūs (Skouda rajuons), Tėlvėku kaimė (Kelmės rajuons), Šiauliūs, Korto-

Dariaus Ančerevičiaus nuotraukoje – S. Baranauskienės (Silvijos Udos) knyga „Pasimatymai / Pasimatimā“

vėnūs, Krėžių kalnė, Paberžie, Muosiedie.“

Taigi, pedagogei, ilgametei Šiaulių miesto Gegužių progimnazijos vadovei Silvijai Baranauskienei, savo kūrybą pasirašinėjančiai Silvijos Udos pseudonimu, haiku jau daug metų – jokia naujiena. Moteris dalyvauja respublikiniuose šio rytietiškojo literatūros žanro konkursuose, kuriuose jos kūryba nelieka nepastebėta. 2024 m. pagal Skuodo rajono savivaldybės R. Granausko viešosios bibliotekos vykdytą projektą „Po Granausko klevu“ surengtame konkurse „Haiku Senajam lietuviškam kaimui“ ji užėmė antrąją vietą. Silvijos kūrybinių išspausdintų keliuose kolektyviniuose Lietuvos haiku autorių leidiniuose. Na o 2024 m. pabaigoje pasirodė jos jau antroji dvikalbė – lietuviškų ir žemaitiškų – haiku knyga „Pasimatymai / Pasimatimā“. Anot autorės, naujojo leidinio pavadinimas – iš vaikystės prisiminimų: dar visai maža išmoko šviesaus atminimo Nėlės Paltinienės dainą „Tu ateik į pasimatymą“, kuri ir dabar kelia sentimentus. O juk pavadinimas knygai labai svarbus – turi pasakyti visą esmę. „Pasimatymas“ yra mūsų realybę keičiantis žodis. Kai einame į pasimatymą, kitaip save paruošiame, kitaip nutiekiamo. Turime būseną, kurioje esame čia ir dabar. Yra galybė būdų eiti į pasimatymus ir pakylėti save į kitas aukštumas, nes į pasimatymą bet koku atveju tu ateini su savimi“, – konstatuoja Silvija.

Tekste panaudota informacija, skelbiama Šiaulių Gegužių progimnazijos interneto svetainėje: <https://geguziai.lt/apie-mus/progimnazijos-istorija/>

Provizorė, filantropė, visuomenės veikėja Vanda Augustaitienė (Goeldneraitė)

Janina BUCEVIČĖ

Vartant Žemaičių muziejaus „Alka“ tarpukario statybų dokumentus, akį patraukia spalvingas dokumentas – kvietimas aukoti muziejaus statybai. Jame tarp pasirašiusių statybos komiteto narių yra ir vienintelės moters – Vandos Augustaitienės (Goeldneraitės) pavardė. Kas ši moteris, dokumentą pasirašiusi kartu su garbiais vyrais, daug kuo prisidėjusi prie muziejaus statybos reikalų, bet nenurodžiusi savo turimų titulų ir pareigų?

TELŠIŲ VAISTININKAI – GOELDNERIAI

Augustaičių pavardė dabartiniams telšiškiamis mažai girdėta. Kas kita – Goeldneriai. Tai daugumai jų gerai žinoma tarpukario Telšių šeima ir ne tik tarpukario, ir ne tik Telšių.

1789 m. iš Rytų Prūsijos į Žemaičių sostinę atsikėlusį vaistininkų von Ziegler'ių šeima Kalno gatvėje įsigijo gabalą žemės, užveisė sodą ir įkūrė vaistinę. Tai pirmoji ir ilgai mieste veikusi vienintelė vaistinė. Kai į Telšius su Napoleono armija 1812 m. atvykusio ir Telšiuose likusio bavaro vaistininko Fridricho Vilhelmo Goeldnerio sūnus Teodoras vedė Vilhelmo von Cyglerio dukrą Vilhelminą, XIX a. pradžioje protestantai Cygleriai susigiminiavo su vokiečių katalikų Goeldnerių šeima. Jaunieji Goeldneriai pratęsė garbingas vaistininkų šeimos tradicijas Žemaitijoje.

Telšių mieste Teodoras ir Vilhelmina Goeldneriai įsikūrė Liepojos gatvėje (dabar – Kęstučio), ten buvo perkelta ir vaistinė. Gyvendami santuokoje jie susilaukė keturių sūnų: Fridricho, Leopoldo, Teo-

Iš kairės: Ona Laucevičienė, Vanda ir Antanas Goeldneriai XX a. 3 deš.

doro ir anksti mirusio Mykolo. Goeldnerių šeimai priklausė vaistinės Telšiuose, Vieکشniuose, Kelmėje ir Raseiniuose.

Goeldneriai – garsūs filantropai, visuomenininkai, XIX a. pr. Telšiuose su protestantais Dengofais pastatę medinę, o vėliau – ir mūrinę liuteronų bažnytelę, kurią okupacinė sovietų valdžia 1945 m. uždarė, o vėliau, praėjus keliolikai metų, ir nugriovė.

(Nukelta į 12 p.)

Vanda Augustaitienė (Goeldneraitė)

Iš kairės: Marija Eugenija Goeldnerienė su vaikais apie 1905-uosius metus

POPULIARAUS GĖRIMO KŪRĖJAS

Provizoriumi Vieکشniuose dirbęs Teodoras Goeldneris iš 27 žolelių sukūrė originalią „Trejų devynių“ trauktinę. Kad gydytų kūną ir sielą, ji būdavo vartojama ne tik Lietuvoje, bet ir siunčiama į kitas

Vanda Augustaitienė (Goeldneraitė) vaistinėje (antra iš dešinės)

šalis: Vokietiją, Šveicariją, Ispaniją“.

Telšių vaistinę iš tėvo Teodoro paveldėjęs sūnus Leopoldas taip pat buvo žinomas filantropas, ne kartą rinktas Telšių seniūnu. Jis, kaip ir jo brolis Teodoras, rėmė 1863 m. sukilimą, neatlygintinai gydė sužeistus sukilėlius. Po brolio mirties Leopoldas perėmė Vieکشnių vaistinę.

Goeldneriai buvo ir Padurbinio palivarko netoli Telšių savininkai. Leopoldas Goeldneris vedė Prancišką Heckendorff ir susilaukė sūnaus Oskaro. Jis pradinę mokyklą baigė Telšiuose, mokslą tęsė Liepojos gimnazijoje, bet, jos nebaigęs, matyt, dėl staigios tėvo mirties, grįžo į Telšius, dirbo šeimos vaistinėje mokiniu pas provizorių Tobiją Naftalį, kuriam po L. Goeldnerio mirties buvo išnuomota vaistinė.

Oskaras 1887 m. išvyko į Dorpatą (Tartu), kur įgijo vaistininko padėjėjo kvalifikaciją, dirbo universiteto vaistinės provizoriaus padėjėju, įstojo į Dorpatą universitetą laisvu klausytoju. O. Goeldneris, dirbdamas vaistinėje, savarankiškai pasiruošė studijoms universitete, išlaikė abiturų egzaminus ir įstojo į Dorpatą universitetą, kuriame mokėsi farmacijos bei chemijos. 1891 m. jis įgijo provizoriaus laipsnį ir, grįžęs į Telšius, perėmė tėvo vaistinę.

PRIVALĖJO LAIKYTI PRIESAIKOS

Vaistininkas taip pat, kaip ir gydytojas, gaudamas diplomą privalėdavo duoti tokią priesaiką: „Priimdamas teises ir privilegijas, susijusias su man suteiktu provizoriaus laipsniu, su giliu dėkingumu duodu įžadus visą gyvenimą niekada nesumenkinti savo profesijos garbės. Prisiekiu sąžiningai vykdyti visas vaistininko pareigas, išduoti tik gerus vaistus, nesumaišyti jų tarpusavyje, nekeisti vaistų svorio ar dozavimo. Pažadu parduoti vaistus už sąžiningą kainą, o vargšams – už mažesnę nei nurodyta. Prisiekiu negydyti ligonių, išskyrus 35 skyriuje nurodytus atvejus. Pažadu tinkamai elgtis su pavaldiniais ir mokiniais, kaip geram ir rūpestingam vadovui priklauso, rūpintis, kad jie taip pat sąžiningai vykdytų savo pareigas. Galiausiai pažadu toliau užsiimti farmacija ir chemija bei tobulinti šias disciplinas visomis savo jėgomis“.

Priesaiką Oskaras Goeldneris sąžiningai vykdė visą savo gyvenimą. Vedė Kalnėnų dvarelio savininko dukrą bajoraitę Mariją Eugeniją Kačianauskaitę. Jiedu susilaukė trijų sūnų – Stasio, Tado, Antano

Vandos Augustaitienės (Goeldneraitės) tėvo Oskaro Goeldnerio namas, Telšiuose pastatytas 1909 m.

ir dukros Vandos. Likimo ironija, bet tėvo provizoriaus veikla domėjosi ne sūnūs, o dukra. Smalsi mergaitė, kur buvus, kur nebuvus, vis atsidurdavo vaistinėje, stebėdavo, kaip gaminami, pakuojami, parduodami vaistai, matė, kaip tėvelis ir už dyką vaistus atiduodavo neturintiems kuo už vaistus susimokėti... Daug žmonių į vaistinę ateidavo skūsdami įvairiais negalavimais ir prašydami padėti, nes pas gydytoją XX a. pr. nueiti ne kiekvienam buvo pagal kišenę, o Pirmojo pasaulinio karo metais kurį laiką ir visai gydytojų mieste nebuvo...

SKAUDŪS ŠEIMOS NARIŲ LIKIMAI

Goeldnerių šeimai ne kartą smogė sunkūs gyvenimo išbandymai, nelaimės: anksti, vos sulaukusi 38 metų. Amžinybėn išėjo Oskaro Goeldnerio žmona Marija Eugenija. Vyras liko su mažamečiais vaikais. Ankstyvą motinos mirtis ypač paveikė vyriausiąjį sūnų Stasį. Jis, susirgęs tuberkulioze, mirė Zakopanės tuberkuliozinėje sanatorijoje, sulaukęs vos dvidešimties. 1919 m. vasario mėnesį Telšiuose įsitvirtinusi bolševikų valdžia atėmė iš Goeldneriai vaistinę, o kai bolševikai iš miesto buvo išvyti, Goeldneriai vaistinę atgavo smarkiai nusiaubtą.

ŠEIMOS TRADICIJŲ TĘSTINUMAS

Vaistininkų Goeldnerių tradicijas tęsė dukra Vanda. Chemiją ir farmaciją ji studijavo Karaliaučiaus bei Berlyno universitetuose. Studijuodama Berlyne, Vanda susipažino su Berlyno technikos instituto studentu Jonu Augustaičiu. Netrukus tarp jų dviejų įsižiebė meilės kibirkštis. 1925 m. grįžę į Lietuvą, Vanda ir Jonas susituokė. Pirmuosius metus po santuokos šeima gyveno Telšiuose. Vandos

Augustaitienės vadovaujama Oskaro Goeldnerio vaistinė Telšiuose veikė anuomet buvusioje Didžiojoje gatvėje (vėliau šios gatvės pavadinimai keitėsi: XX a. 4 deš. pr. ji buvo pervadinta Prezidento A.Smetonos vardu, o dabar tai Respublikos g. Nr. 5.

Anuo metu už Telšių mokytojų seminarijos stovinėjusį ilgą ūkinį pastatą V. Augustaitienė (Goeldneraitė) rekonstravo ir jis tapo gražia fachverko stiliaus vila. Toje vietoje, kur dabar stovi daugiaaukščiai namai, plytėjo didžiulis Goeldnerių sodas.

Vėlesniais metais J. Augustaitis reikalus tvarkė tai Kaune, tai Telšiuose, nes nuo 1926 m. jis ėjo aukštas pareigas valstybės kontrolėje, o Geležinkelų valdyboje – ekonominio direktoriaus pareigas. 1931 m. Vandai ir Jonui Augustaičiams Kaune gimė jų pirmagimė Dainė Marija Augustaitytė.

1930 m. Telšių mokytojų seminarija buvo iškelta į Plungę. Tada V. Augustaitienė, brolio Antano paprašyta, rekonstravo pastatą. Jame gyveno gydytojai Goeldneriai, čia veikė Motinos ir vaiko konsultacija.

V. Augustaitienė tęsė šeimos mecenatystės tradicijas. Ji buvo renkama į Telšių miesto tarybą, jos iniciatyva Telšiuose buvo įsteigtas miesto pagerinimo komitetas, kuriam ji pati ir vadovavo. V. Augustaitienė tapo ir Žemaičių muziejaus „Alka“ statybos komiteto nare. Ji taip pat rūpinosi Germanto ežero pakrantės tvarkymu, poilsiviačių steigimu. Žiemą savaitgaliais ant Germanto ežero veikdavo čiuožykla, ten grodavo orkestras, kuriam atlygį mokėdavo V. Augustaitienė.

1934 m. liepos 23 d. Telšiuose gimė ir antra Vandos ir Jono Augustaičių dukra – Anna (Ona) Vanda Galinda Augustaitytė. Po keleto dienų ji buvo pakrikštyta Telšių Šv. Antano Paduviečio katedroje. Kadangi po gimdymo motina dar prastai jautėsi, į bažnyčią naujagimę krikštyti vežė tik krikšto tėvai. Krikšto tėvas Vandos brolis Antanas, nuvykęs į bažnyčią, užmiršo, kad tėvai savo naujagimei buvo išrinkę Julijos vardą, tad sugalvojo pakrikštyti savaip: tuomet populiariu Annos (Onos) vardu, tada dar motinos garbei pridėjo Vandos vardą ir vardą, kurio norėjo tėvas – Galinda. Taip antroji Augustaičių

(Nukelta į 14 p.)

Archyvinės nuotraukos – iš Žemaičių muziejaus „Alka“ rinkinių. Fotografai nežinomi

Kvietimas aukoti Žemaičių muziejaus „Alka“ statybai 1936 metai

dukra buvo pakrikštyta net trimis vardais.

Darbas, šeima, visuomeninės pareigos išsekino V. Augustaitienę. 1936 m. ji susirgo tuberkulioze ir buvo priversta išvykti gydytis į Šveicarijos Territe veikusį Montreux kurortą. Pasveikusi ji grįžo į Telšius ir čia vėl aktyviai įsijungė į verslo bei visuomeninę veiklą.

1940 m. birželio 15 d. sovietams okupavus Lietuvą, V. ir J. Augustaičiai liepos mėnesio pradžioje pasitraukė į Klaipėdą, kuri tuo metu jau priklausė Vokietijai. Taip jie išvengė NKVD arešto.

Vanda Augustaitienė Klaipėdoje turėjo vaistinę, iš kurios šeima nors ir kukliai, bet oriai galėjo išgyventi. Na o Goeldnerių vaistinė Telšiuose buvo iš šeimos atimta, nacionalizuota, išgrobstyta. Antrojo pasaulinio karo metais vokiečių valdžia Telšiuose buvusios vaistinės Vandai negražino, tik pasiūlė nuomotis savivaldybės vaistinę. Tą daryti ji atsisakė. Karo metais kartu su vyru gyveno Vilniuje.

Kadangi J. Augustaitis siekė įgyvendinti pirmiausiai Lietuvos, o ne nacistinės Vokietijos interesus, 1942 m. buvo įškustas gestapui, persekiojamas, suimtas ir vos neišsiųstas į Dachau koncentracijos

stovyklą. Jis tik žmonos Vandos ir turėtų gerų kilmingų bei tarp vokiečių buvusių įtakingų draugų ir jų pažinčių dėka jis buvo paleistas, tačiau turėjo palikti tarnybą ir, vykstant karui, slapstytis. Tada jis su šeima persikėlė į Augustaičių šeimos ūkelį, buvusį Alytaus apskrities Bebrininkų kaime.

EGZODAS

Frontui artėjant prie Lietuvos, Augustaičiai nutarė pasitraukti į Vakarų. Jie traukiniu pasiekė Vieną. Ten buvo nacių, tad J. Augustaičiui vėl teko slapstytis.

Pasibaigus karui, prasidėjo šeimos klajonės po pabėgėlių stovyklas: Lambrechtaną, Kirchheimą, Schwäbisch Gmünde. Ilgėliau buvo apsistoję Augsburgėje. Vėliau persikėlė į Miuncheną.

Gyvenant Augsburgėje Vandai Augustaitienė atsinaujino tuberkuliozė. Gydytis Šveicarijoje nebuvo lėšų, todėl, slaugoma dukros Vandos, gydėsi namie. Anastasija Goeldnerienė per pasaulinę sveikatos organizaciją (PSO) jai iš Niujorko siuntė vaistus. Kadangi jau buvo išrasti antibiotikai, Vanda ir ši kartą pasveiko.

V. Augustaitienė Vokietijoje vaistinėms praktikai nebeužsiėmė, bet be darbo energinga moteris nesėdėjo. Ji aktyviai įsijungė į visuomeninę veiklą, rūpinosi lietuvių pabėgėliais, 1951–1957 m. buvo išrinkta Lietuvių bendruomenės Augsburgėje pirminke, įsteigė liuanistinę mokyklą.

Antrojo pasaulinio karo pabaigoje, bėgdami nuo Lietuvą okupavusių sovietų teroro, Augsburgėje ir jo apylinkėse dviejose įkurtose stovyklose įsikūrė beveik 2 tūkst. lietuvių karo pabėgėlių, veikė daug jų visuomeninių organizacijų. Augsburgas tapo vienu svarbiausių lietuvių pabėgėlių kultūros centrų. Augsburgėje pabėgėlių stovyklose veikė lietuvių vaikų darželiai, pradžios mokyklos, lietuvių gimnazija, technikos mokykla, automechanikų, elektrikų, žemės ūkio, užsienio kalbų ir kiti kursai, dramos teatras, dailės studija suaugusiesiems, buvo spausdinamos knygos, leidžiamas lietuviškas laikraštis.

Į visuomeninę veiklą Vokietijoje aktyviai įsitraukė ir Jonas Augustaitis. Nuo 1947 m. jis mokytojavo Kircheimo ir Schwäbisch Gmünde aukštesnėje technikos mokyklose, 1950–1956 m. dirbo lietuvių dalinių viršininku prie JAV armijos štabo Heidelberge, o nuo 1956 m. iki 1962 m. ėjo pabal-

tijiečių ryšių karininko (majoro) pareigas Keiserlauterne. Gyvendamas užsienyje jis išleido knygas „Antanas Smetona ir jo veikla“ (1966), „Pagyros ir tikrovė“ (1970), „V. Vardys ir Šova apie Raštikio atsiminimus“ (1975), atsiminimų knygą „Dviejų pasaulėžiūrų varžybos“ (1977).

V. ir J. Augustaičių šeima iš Ausburgo persikėlė į Miuncheną. Jų dukra Dainė Marija Augustaitytė Miuncheno universitete apgynė filosofijos mokslų daktaro disertaciją, tapo šio universiteto Filosofijos fakulteto docente, parengė ir išleido lietuvių kalbos vadovėlį „Lehrbuch der litauischen Sprache“. Studijuodama Miuncheno universitete Anna Vanda Galinda susipažino su vengrų pabėgėliu Hortvah, kuris po nepavykusio 1956 m. sukilimo atvyko į Miuncheno universitetą studijuoti architektūros.

Anna Vanda Galinda tapo vertėja. Jiems gimė sūnus Andrius ir dukra Aleksandra, pasekusi mamos pėdomis. Andrius Hortvah, kaip ir jo dėdė Antanas Goeldneris, tapo gydytoju, gyvena Ciuriche.

A. V. G. Hortvah vokiečių kalba išleido atsiminimų knygą „Ein Koffer und die Contax“. Ji neužmiršo savo gimtinės, žemaičių kalbos, Lietuvai atgavus nepriklausomybę, su šeima ne kartą lankėsi Telšiuose.

Vanda Augustaitienė (Goeldneraitė) mirė 1968 m. Miunchene, yra palaidota Nordfriedhof kapinė-

Telšių Turgaus aikštė ir jos bokštas su laikrodžiu. Bonifacas Vengalis

se. Po 10 metų šalia žmonos amžino poilsio kartu atgulė ir jos vyras Jonas Augustaitis.

Senieji Telšių miesto mediniai namai prie Masčio ežero. Bonifaco Vengalio nuotrauka

Kokia buvo Palangos burmistro dr. Jono Šliūpo antroji žmona GRASILDA GRAUSLYTĖ-ŠLIŪPIENĖ (1893–1976)?

2025 m. sausio 12 d. sukako 132 metai, kai gimė dr. Jono Šliūpo (1861–1944) antroji žmona Grasilda Grauslytė-Šliūpienė. Krikšto metrike nurodyta, jog ji šį pasaulį išvydo 1893 m. sausio 12 d. Palangoje. Grasildos tėvas – Petras Grauslys (1848–1926), mama – Petronėlė Budrytė-Grauslienė (1851–1950), krikšto tėvai – Jonas Vainoras ir Grasilda Urbonaitė. Istoriografijoje vienur rašoma, kad Grasilda gimė 1899 m., kitur – kad 1898 m., tačiau neseniai rastame jos krikšto metrike parašyta jau minėta 6-eriais metais ankstesnė data – 1893 m. sausio 12 diena. Už savo vyrą dr. Joną Šliūpą moteris buvo net 32 metais jaunesnė.

Grasilda, būdama paauglė, artėjant Pirmajam pasauliniam karui, turėjo palikti namus. Tėvai patarė šešiolikmetei dukrai pasitraukti iš miestelio į netoli esančią Grūšlaukės kaimą (Kretingos r.) ir ten apsigyventi pas gimines. Grūšlaukėje ji ilgai neužsibuvo – pasuko į Rytus ir atsidūrė Sankt Peterburge. Ten ji inteligentų šeimose dirbo vaikų aukle. Toks darbas praplėtė merginos akiratį, išugdė geras manieras. Laisvalaikiu su bičiule Une Babickaite ji mėgdavo dainuoti ir vaidinti. Po Rusijoje įvykusio sovietinio perversmo Grasilda grįžo į Lietuvą ir tarnavo turtingose šeimose.

Palanga romantiškomis meilės istorijomis garsėja jau nuo Birutės ir Kęstučio laikų. Viena iš itin pikantiškų nutiko 1929–1930 metais.

Sunkiai pasiligojus J. Šliūpo pirmajai žmonai Liudvikai Malinauskaitei-Šliūpienei (1864–1928), Grasilda Grauslytė su savo seserimis dirbo tarnaitė Kaune buvusiuose Šliūpų namuose. J. Šliūpas nusiziūrėjo jaunutę Grasildą ir, jau būdamas našlys, jai pasipiršo. Pasiūlymas tuoktis merginai sukėlė dvejonų. Ji suprato, kad ištekėjusi už J. Šliūpo, jau nebebūtų tarnaitė, o taptų gerbiama ponija, bet...

Grasilda Grauslytė-Šliūpienė (1893–1976) jaunystėje

Amžiaus skirtumas (32 metai) tuomet Lietuvoje buvo retenybė.

Grasilda, gavusi pasiūlymą tekėti, pasitarė su savo mama ir sutiko tapti J. Šliūpo žmona, tačiau tik su sąlyga, kad santuoka vyks bažnyčioje. Tai jai, augusioje katalikiškoje šeimoje ir išauklėtai katalikiška dvasia, buvo labai aktaulu, nes žinojo, kad J. Šliūpas yra laisvamanis. J. Šliūpas sutiko ir jie 1929 m. rugsėjo 2 d. susituokė Jurbarko rajono Eržvilko šv. Jurgio bažnyčioje. Santuoką palaimino J. Šliūpo bičiulis – Palangos vikaras ir progimnazijos kapelionas kun. Julijonas Jasinskis (1875–1934).

Grasilda savo sūnui Vytautui Jonui yra pasakojusi, kad santuokos dieną jiems būnant klebonijoje užėjo audra ir žaibas trenkė į zakristiją. Kunigas J.

Iš lairės: Jonas, Grasilda ir Vytautas Jonas Šliūpai Klivlande (JAV) 1936 metais

Grasilda Grauslytė-Šliūpienė ir jos sūnus Vytautas Jonas Šliūpas apie 1950-uosius metus

Jasinskis J. Šliūpai tada pasakė: „Jonai, tau šiandien ir dangus saliuotuoja!“

Po sutuoktvių Jonas ir Grasilda grįžo gyventi į Kauną, bet ten neturėjo ramybės dėl nuolat aptarinėjamos jų santuokos. Buvo kas ją ir palankiai vertino. J. Jakštas yra rašęs: „šioje padėtyje ir

Iš lairės: Jonas, Grasilda ir Vytautas Jonas Šliūpai Kaune 1936 metais

vienatvėje atsidūrusiam J. Šliūpai paguoda ir stiprybė atėjo iš antrųjų vedybų. Jo antroji žmona, palangiškė Grasilda Grauslytė, jaunesnė už jį, rūpestingai ir atidžiai globojo ir rūpinosi juo per 15 jo paskutinių gyvenimo metų.“

Nuo 1930 m. G. ir J. Šliūpai gyveno Palangoje. Ten jie dabartinėje Vytauto gatvėje, netoli Dariaus ir Girėno gatvės, nusipirko namą, kuriame dabar veikia Palangos burmistro Jono Šliūpo muziejus. 1930 m. jiems gimė sūnus Vytautas Jonas Šliūpas (1930–2017).

Grasilda buvo puiki šeimininkė, gera konditerė ir kulinarė. Palangoje ji garsėjo savo talentu skaniai gaminti. Ypač buvo mėgiami jos naminiai pyragai su uogomis. Nors Grasilda buvo darbšti ir sumani šeimininkė, bet pas juos gyveno ir dirbo tarnaitė Jevgenija Marudova-Miniailo (1923–2009). Ją

(Nukelta į 18 p.)

Grāsilda Grauslytė-Šliūpienė 1963 m. JAV

Šliūpai vadindavo Ženia. Jevgenija šiai šeimai buvo dėkinga visą gyvenimą. Ji, tarnaudama Šliūpams, iš Grāsildos daug ko išmoko: raugti kopūstus ir agurkus, virti cepelinus, kimšti vėdarus, kepti kugelį, trupininį pyragą su juodųjų serbentų uogiene bei biskvitą ir daug ko kito.

1944 m. Grāsilda su vyru ir sūnumi pasitraukė į Vakarus. Tais pačiais metais dr. J. Šliūpas mirė. 1947 m. ji su sūnumi įsikūrė Jungtinėse Amerikos Valstijose. Ten Grāsilda 1952 m. ištėkėjo antrą kartą. Jos vyru tapo vaistininkas Antanas Kartanas. Jis mirė 1959 metais.

Grāsilda Grauslytė-Šliūpienė mirė 1976 m. kovo 6 d. Kalifornijoje (JAV), palaidota Čikagos tautinėse kapinėse šalia savo pirmojo vyro Jono Šliūpo.

Nuotraukos iš Vilniaus universiteto, Šiaulių akademijos Informacijos centro, Aušrininko dr. Jono Šliūpo archyvo. Fotografai nežinomi

Parengė Mindaugas Surblys

Kodėl lituanistei Stasei Litvinaitei (1921–2003) suteiktas Vilniaus universiteto Atminties diplomas?

Stasė Litvinaitė (1921–2003) – pedagogė, lituanistė, kraštotyrininkė, spaudos bendradarbė, buvusi Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedros laborantė, pirmųjų Vilniaus universiteto tautosakinių ekspedicijų dalyvė, Respublikinės mokyklų filmotekos Vilniuje metodininkė.

Gimė 1921 m. tuometinės Kretingos apskrities Skuodo valsčiaus Lenkimų kaime. Vėliau kartu su tėvais gyveno Mažeikiuose, ten pradėjo lankyti pradinę mokyklą ir 1933 m. ją baigė. 1933–1941 m. mokėsi valstybinėje Mažeikių gimnazijoje. 1941–1945 m. dirbo pradžios mokyklos mokytoja. 1945–1950 m. Vilniaus universiteto Istorijos-filologijos fakultete studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą, 1950–1954 m. dirbo Lietuvių literatūros katedros laborante¹, 1954–1957 m. mokėsi aspirantūroje. Baigusi aspirantūrą, iki 1959 m. kovo 1 d. Vilniaus universitete vėl dirbo Lietuvių literatūros katedros laborante, nuo 1974 m. dirbo respublikinėje mokytojų tobulinimosi sistemoje.

S. Litvinaitei yra suteiktas Vilniaus universiteto Atminties diplomas. Toks diplomas, kaip tai nurodyta Vilniaus universiteto Atminties diplomo teikimo tvarkos apraše, „yra išskirtinai šios mokslo įstaigos teikiamas diplomas, skirtas tam, kad Universitetas galėtų tinkamai įvertinti ir pagerbti Antrojo pasaulinio karo ir pokario metu iš Universiteto akademinės bendruomenės pašalintus jos narius – studentus ir darbuotojus. Jis kartu yra ir kaip pagarbos ženklas bei sugražinimo į Universiteto akademinę bendruomenę simbolis, teikiamas asmenims, pašalintiems iš Universiteto po 1940 m. birželio 15 d. dėl jo administracijos ir totalitarinių režimų veiksmų. Pagal Universiteto tradicijas lotyniškas atminties diplomo pavadinimas – *Diploma memoriae causa*.“

Vilniaus universitetas savo oficialioje interneto svetainėje nurodoma, kad „Reokupacijos metais

Nuotraukose (iš kairės): Stasė Litvinaitė; 1950 m. liepos 11 d. Vilniaus valstybiniame universitete gautas Universiteto Istorijos-filologijos fakulteto dekanas raštas, adresuotas Universiteto rektoriui

Lietuvių literatūros katedroje dirbo prof. Kostas Korsakas – pirmasis Vilniaus universiteto Istorijos-filologijos fakulteto dekanas (1944–1946), tokios asmenybės, kaip senosios lietuvių literatūros tyrėjai prof. Jurgis Lebedys (1946–1970), prof. Marcelinas Ročka (1949–1951), literatūrologė ir edukologė dr. Meilė Lukšienė (1949–1959), literatūros istorikė, poetikos, literatūros teorijos istorijos tyrėja dr. Vanda Zaborskaitė (1950–1961), literatūrologas, prozininkas dr. Adolfas Sprindis (1951–1986), dėstytoja Stasė Litvinaitė (1950–1959)[1], literatūrologė ir menotyrininkė dr. Irena Kostkevičiūtė (1954–1961), tautosakos, modernizmo literatūros tyrėjas prof. Donatas Sauka (1956–1993), lietuvių prozos tyrėja Aurelija Rabačiauskaitė (1954–1959), dramaturgijos ir teatro tyrėja, XX a. lietuvių literatūros istorikė dr. Petronėlė Česnulevičiūtė (1959–1993) ir kiti. Atleistieji VU darbuotojai buvo apkaltinti nacionalistinių nuotaikų kurstyimu tarp studentų.“²

M. Lukšienė, dėstytojos V. Zaborskaitė, I. Kostkevičiūtė, A. Rabačiauskaitė, S. Litvinaitė, apkaltintos nacionalinių nuotaikų kurstyimu, iš darbo buvo atleistos po Universitete vykusio ideologinio Lietuvių literatūros katedros valymo 1959–1961 m., šiuos atleidimus paaiškinant, kad jos „nepraėjo konkurso“ ar jame „nedalyvavo“.

Universitetas jau minėtoje oficialioje interneto svetainėje skelbia, kad S. Litvinaitė „Vadovaujantis

rektorius įsakymu Nr. 560/K atleista iš laborantės pareigų „ryšiumi su paskyrimu į aspirantūrą“. 1954–1957 m. mokėsi aspirantūroje. 1957 m. pateikė prašymą skirti į vyriausios laborantės pareigas, prašymas buvo patenkintas. 1958 m. buvo pateiktas pakartotinis prašymas skirti į jau minėtas pareigas, jis taip pat buvo vizuotas teigiamai. 1959 m. Lietuvių literatūros katedros prašymu darbo laikas buvo pratęstas. 1959 m. kovo mėn. Istorijos-filologijos fakulteto dekanas teikė prašymą rektoriui, kad S. Litvinaitėi būtų laikinai leidžiama eiti laborantės pareigas, šis prašymas buvo patenkintas ir laborantei buvo leista dirbti iki balandžio 1 d. Pakartotiniai prašymai palikti eiti laborantės pareigas netiesiogiai patvirtina apie buvusį politinį spaudimą ją atleisti.

Giedriaus Viliūno sudarytoje knygoje, skirtoje Lietuvių kalbos ir literatūros katedros veiklai 1940–2000 m., pateikiama informacija apie S. Litvinaitės tiesumą, nenuolankumą to meto valdžiai. Taip pat pabrėžiama, kad oficialių jos atleidimo motyvų nebuvo. Remiantis platesniu vadinamosios Lietuvių literatūros katedros bylos kontekstu galima daryti išvadą, kad S. Litvinaitė buvo pašalinta iš darbovietės esant spaudimui ir dėl režimui netinkančių jos pažiūrų.

Atminties diplomą suteiktas 2023 m.“³

(Nukelta į 20 p.)

Nuotraukoje (iš kairės):
Meilė Lukšienė su buvusios
Lietuvių literatūros
katedros bendradarbiais
ir Švietimo reformos
kūrėjais 85-mečio proga.
Sėdi: Irena Kostkevičiūtė,
Vanda Zaborskaitė, Meilė
Lukšienė, Donatas Sauka,
Stasė Litvinaitė. Stovi: Violeta
Jonynienė, Žibartas Jackūnas,
Elena Tervidyte, Ingė Lukšaitė,
Laima Abraitytė, Rimantas
Vėbra, Vaiva Vaicekauskienė,
Ramutė Bruzgelevičienė,
Romas Pakalnis, Darius Kuolys.
1998 m. LMAVB RS F391-681,
lap. 5 d. Fotografas nežinomas.
Nuotrauka iš: <https://rinkiniai.mab.lt/M.Luksiene/svietimo-reforma.html>

Prof. Arūnas Streikus⁴ yra pažymėjęs, kad „Sovietinės okupacijos metais Vilniaus universitetas, kaip svarbiausia šalies akademinė institucija, savotiškas tautos smegenų centras, neišvengiamai susidūrė su režimo pastangomis pajungti jį savo politinei valiai. Universiteto akademinės bendruomenės ardyimas, šalinant iš jos ideologiniu požiūriu svetimus dėstytojus, studentus ir aptarnaujantį personalą, greitai tapo naująja normalybe. Galima teigti, kad garsioji Lietuvių literatūros katedros byla, kurioje nukentėjusioms universiteto bendruomenės narėms tik šiandien, deja, jau po mirties, įteikiami atminties diplomai, buvo paskutinis veiksmas daugiau nei dešimtmetį užtrukusioje Vilniaus universiteto sovietizavimo dramoje. [...]

Respublikos partinės valdžios kantrybės tau-rė persipildė tada, kai Istorijos-filologijos fakulteto mokslinės tarybos nariai 1958 m. pavasarį išdrįso nepaisyti universiteto partinės organizacijos rekomendacijų ir patvirtino puolimo taikinyje atsidūrusios Aurelijos Rabačiauskaitės kandidatūrą į dėstytojos pareigas Lietuvių literatūros katedroje. Būtent susipriešinimas su universiteto partine organizacija ir negebėjimas suvaldyti situacijos ideologiškai jautriame universiteto padalinyje vėliau bus įvardyta ir kaip didžiausia tuometinio rektoriaus Juozo Bulavo „nuodėmė“, lėmusi jo nušalinimą nuo pareigų.

Jį pakeitęs jaunas perspektyvus matematikas Jonas Kubilius, skirtingai nei pirmtakas, jau vykdė visas Vilniaus universiteto partinės organizacijos re-

komendacijas kadry klausimais. Naujasis rektorius nedrįso ignoruoti ir 1959 m. vasarį priimto universiteto partinio biuro nutarimo „Apie rimtas klaidas paruošiant Universiteto jaunųjų literatų kūrybos almanachą Kūryba“, kurio vienas iš punktų rekomendavo rektoratui imtis priemonių Lietuvių literatūros katedros kolektyvui sustiprinti ir katedros darbuotojų ideologiniam-teoriniam lygiui pakelti. Po jo iš universiteto viena po kitos išguitos visos maištininkės: 1959 m. – Meilė Lukšienė, Aurelija Rabačiauskaitė ir Stasė Litvinaitė, o 1961 m. – Vanda Zaborskaitė ir Irena Kostkevičiūtė. Taigi Lietuvių literatūros katedros byla – vienas juodžiausių puslapių okupacinio laikotarpio universiteto istorijoje, patvirtinęs jo sovietizacijos sėkmę. Mat tai buvo pirmas kartas, kai iš viršaus užsakytas politinis susidorojimas ne tik, kaip jau buvo įprasta, atliktas universiteto administracijos rankomis, bet ir viešai tam pritariant ar netgi talkinant didelei pačios universiteto bendruomenės daliai.“⁵

Straipsnyje „Bičiulių aplinka“ rašoma, kad „Nepaisant skaudžių išgyvenimų, išliko (Meilės Lukšienės – past. D. M.) stiprūs emociniai ryšiai su buvusiomis Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedros kolegėmis Vanda Zaborskaitė, Irena Kostkevičiūtė, Aurelija Rabačiauskaite ir Stase Litvinaite. Katedros kolegės, dar prisijungus Jurgiui Lebedžiui, Donatui Saukai bei kai kuriems buvusiems studentams, tapo savotiška bendrija, veikusia Irenos Kostkevičiūtės bute prie Lukiškių aikštės. Tai buvo kultūrinė ir meninė priebėga, išeivių ir ki-

Vilniaus universiteto M. K. Sarbievijaus kiemo fragmentas. Danutės Mukienės nuotrauka

tokios literatūros skaitykla. Be to, Meilės ir Kazio Lukšų šeima puoselėjo bičiulystės ryšius su Aldona Liobyte, Antanu Krutuliu, Broniumi Untuliu, Karužų, Broniaus ir Aliutės Juškų šeimomis.“⁶

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, S. Litvinaitė aktyviai dalyvavo šalies švietimo darbe, buvo viena iš Švietimo reformos programos kūrėjų, dirbo metodininke Vilniuje veikusioje Respublikinėje mokyklų filmotekoje.

Stasė Litvinaitė mirė 2003 metais. Ji palaidota Vilniaus Karveliškųjų kapinėse.

Parengė Danutė Mukienė

¹ Iš darbo Vilniaus universitete atleista 1959 m. kovo 1 d.

² „Lietuvių literatūros katedra“, Vilniaus universitetas: <https://www.flf.vu.lt/institutai/lkviti/struktura/llk> (žr. 2025-01-15).

³ „Suteikti atminties diplomai: Litvinaitė Stasė“, Vilniaus universitetas: <https://www.vu.lt/apiemus/istorija/griztanti-atmintis/suteikti-atminties-diplomai?nId=11945> (žr. 2025-01-15).

^{4,5} Arūnas Streikus, „Lietuvių literatūros katedros byla – vienas juodžiausių puslapių okupacinio laikotarpio universiteto istorijoje“, Vilniaus universitetas: <https://naujienos.vu.lt/lietuviu-literaturos-katedros-byla-vienas-juodziausiu-puslapiu-okupacinio-laikotarpio-universiteto-istorijoje/> (žr. 2025-01-15).

⁶ „Bičiulių aplinka“, Lietuvos mokslų akademijos biblioteka: <https://rinkiniai.mab.lt/M.Luksiene/biciuliai.html> (žr. 2025-01-15).

Šiomet minime tragiško likimo poetės Danutės Vacės Paulauskaitės (1945–2004) 80-ąsias gimimo metines

Danutė Vacė Paulauskaitė. Nuotraukos fragmentas. Fotografas nežinomas

Danutė Vacė Paulauskaitė (1945–2004) – poetė, eseistė, bibliotekininkė, spaudos darbuotoja, viena tragiškiausio likimo mūsų laikų kūrėjų. Ji išėjo Amžinybėn prieš du dešimtmečius. Dabar dažniausiai tų, kurie ją pažinojo, tarsi jausdami savo pačių kaltę dėl tokios jos gyvenimo baigties, prisimenama kaip savo valia sirgdama, atsiribojusi nuo pasaulio, išsekusi ir galimai iš bado mirusi talentinga poetė.

D. Paulauskaitė gimė 1945 m. rugpjūčio 11 d. Skuodo rajono Luknių kaime. 1963 m. baigė Lenkimų vidurinę mokyklą. Tais pačiais metais Skuodo rajono laikraštyje „Mūsų žodis“ ji debiutavo kaip poetė – rugpjūčio 24 d. čia buvo išspausdintas jos eilėraštis „Saulėgrąžų vasara“. 1965–1967 m. studijavo Vilniaus universitete, 1967–1969 m. dirbo Skuodo rajono bibliotekos Vaikų skyriuje. Tais metais Skuodo rajono laikraštyje „Mūsų žodis“ buvo išspausdinta nemažai jos jaunatviškų ir gana spalvingų eilėraščių. Jaunystėje rašė ir knygų recenzijas, apžvalgas. Viena jų (knygų apžvalga „Nelieskite žemės, ji mano ir vyturio akiai“) 1969 m. paskelbta šio laikraščio liepos 12 dienos „Literato“ puslapyje.

1969–1974 m. poetė studijavo Maskvos M. Gorkio literatūros instituto Poezijos skyriuje. Vėliau gyveno Vilniuje, dirbo leidinių „Statyba ir architektūra“, „Vilnius“, „Lietuvos pionierius“ redakcijose. 1980 m. išleido savo pirmąją eilėraščių rinktinę – „Gatvė vėjuotą dieną“. Nuo 1983 m. atsidėjo kūrybai. 1989-iejį paženklinanti išleista jos antrąja poezijos kny-

(Nukelta j 22 p.)

Nuotraukoje – Lenkimų vidurinė mokyklos abiturientai 1963 m. Danutė Paulauskaitė pirmoje eilėje pirma iš kairės; dešinėje – Danutės Paulauskaitės portretinės nuotraukos (apie 1980 m.) fragmentas. Fotografas nežinomas

ga – „Sezono uždarymas“ bei jos sugrįžimu į Žemaitiją, kur sunkiai sirgo Skuodo senamiestyje gyvenusi jau senyva jos motina. Poetė ją slaugė, prižiūradama ją pati pasiligojo. Kūrė ir toliau. 1990 m. buvo priimta į Lietuvos rašytojų sąjungą. Kai motina mirė, liko gyventi Skuode. Pardavusi savo nediduką, pažįstamų „avarinių“ įvardijamą butuką Vilniuje, iš „bažnytkaimio“, „provincijos miestuko“, kaip ji savo eilėraščiuose yra įvardijusi Skuodą, sugrįžti į sostinę, kur dažnai skrisdavo jos mintys ir laišakai, nebeturėjo nei jėgų, nei finansinių galimybių – už pinigus, gautus pardavus tą buvusią vėjo perpučiamą užuovėją Vilniuje, galėjo tik kukliai prasimaitinti. Skuode ji nebuvo nei prisiregistravusi, nei pas gydytojus lankėsi, nebuvo nei invalidumo dokumentų susitvarkiusi, negaudavo ir jokios socialinės paramos. Jos ji, kad jau ir sunkiai vaikščiodama, pablogėjus kalbai, neprašė, net kaimynų pagalbos atsisakydavo.

Skuode gyveno kasmet vis labiau atsiribodama nuo giminių, draugų, pažįstamų, nuo viso ją supusio pasaulio. Glaudesnius ryšius palaikė tik su poetu Stasiu Jonausku (1948–2018), kuris dirbo šalia jos namų veikusioje Skuodo rajono laikraščio „Mūsų žodis“ redakcijoje.

Ligai progresuojant, ramybę, atsakymus į visus jai rūpimus klausimus rasdavo ir savo gyvenimo filosofiją išguldydavo popieriuje. 2001 m. buvo išleista jos trečioji poezijos knyga – „Dviese su namais“.

Paskutiniais savo gyvenimo metais į savo namus, kuriuose nebuvo jokių komunalinių patogumų, net televizoriaus, ką jau bekalbėti apie kompiuterį, telefoną, nieko neįsileisdavo. Aršalus orams, kambarėlių pasišildydavo užkūrusi krosnį. Sukaupusi jėgas, lazdele pasiramščiuodama maisto nusipirkti nueidavo į šalia buvusią parduotuvę. Pasiiekti miesto centro jėgų nebeturėjo. Tačiau net gyvendama tokiomis sąlygomis vis dar kūrė. Poetė mirė vieniša ir išsekusi Skuode. Ji suklupusi prie lovos negyva rasta 2004 m. kovo 1 d. savo namuose (ta data laikoma ir oficialia jos mirties data). Ten gulėjo ir rankraščiuose paliktas pluoštas jos eilėraščių bendru pavadinimu „Balsai nuo kapinių“, „Vagos“ leidyklai pažadėto spaudai pateikti esė rinkinio „Prie pietvakarių sienos“ apmatai.

Dalis paskutiniųjų poetės eilėraščių po jos mirties buvo paskelbta Skuodo rajono laikraštyje „Mūsų žodis“, o 2007 m. „Vagos“ leidykla Kaune išleido D. Paulauskaitės kūrybos rinktinę „Prie pietvakarių sienos“. Ją sudaro eilėraščiai, paskelbti trijose anksčiau išspausdintose jau minėtose jos poezijos knygose („Gatvė vėjuotą dieną“, „Sezono uždarymas“, „Dviese su namais“), taip pat knygose iki to laiko nepublikuoti eilėraščiai, eseistikos kūrinių pluoštas ir dienoraščio ištrauka. Leidėjai, atiduodami šią knygą skaitytojams į rankas, rašė, kad net mažiausi D. Paulauskaitės „kūrybos fragmentai perteikia egzistencinę įtampą ir dramatiškumą“.

D. Paulauskaitė – viena talentingiausių XX a. pab.–

Danutė Vacė Paulauskaitė.
Arnoldo Baryso nuotrauka

XXI a. Lietuvos moterų poečių. Jos kūriniai yra išversta į anglų kalbą ir kartu su Juditos Vaičiūnaitės, Onė Baliukonės, Nijolės Miliauskaitės, Tautvydos Marcinkevičiūtės poezija išspausdinta 263 puslapių apimties knygoje „Five Lithuanian women poets / Judita Vaičiūnaitė, Danutė Paulauskaitė, Onė Baliukonė, Nijolė Miliauskaitė, Tautvyda Marcinkevičiūtė“ [selected and translated from the Lithuanian by Jonas Zdanyns], Vilnius: Vaga, 2002.

Interneto svetainėje „Rašyk.lt“ pažymima, kad „D. Paulauskaitės eilėraščių specifika – lyriniai išgyvenimai. Pasaulis jos suvokimų erdvėje intymus, giliai asocijuotas su poetės buvimu, požiūriu, vertinimais. Jis neatskiriamas nuo tampriai į ją įaugusios buities, dažnai žeidžiantis, net alinantis. Toks betarpiškas kontaktas suteikia poetei galimybę kiekvienos dienos išgyvenimus tarsi atplėšti nuo savo sielos ir pateikti dar tebekvėpuojančius gyvybine ši-

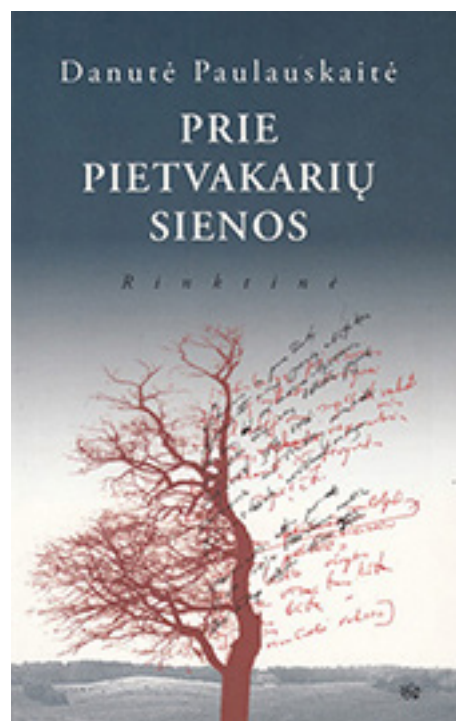

Danutės Paulauskaitės poezijos
knygų viršeliai

luma, tebeaidinčius nenurimusiu pulsu.“

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. Dalia Tamošauskaitė (Zabitenė), „Nebūnant būti“, *Šiaurės Atėnai*: <http://www.satėnai.lt/2020/07/24/nebunant-buti/> (žr. 2025-01-12).
2. „Danutė Paulauskaitė“, *Rašyk.lt*: <https://www.rasyk.lt/rasytojai/danute-paulauskaite.html>, žr. 2025-01-12).
3. Danutė Mukienė „Skuodo rajono laikraštis ir jo aktyvas“, *Universiteto žurnalistas*, 1984-06-12, p. 61–62.

Lenkimų kraštą garsinantis 1937 m. Paryžiuje vykusioje tarptautinėje dailės ir technikos parodoje sidabro medaliu apdovanotas žemaitis ALFONSAS GIRDŽIŪNAS (1898–1966)

Alfonso Girdžiūnas drožia savo dirbtuvėje. (fotografą nežinomas, nuotrauką Skuodo muziejui padovanojo Vacys Milius)

Alfonso Girdžiūnas (1898–1966) – liaudies meistras, 1937 m. Paryžiuje vykusioje tarptautinėje meno ir technikos parodoje už eksponuotas medžio skulptūreles apdovanotas sidabro medaliu (diplomas saugomas ir eksponuojamas Skuodo muziejuje).

A. Girdžiūnas gimė 1898 m. Skuodo rajono Luknių kaime, prie vieškelio buvusioje savo dėdės Antano Girdžiūno sodyboje, kurios pastatai tada jau buvo gerokai nusidėvėję, tik gyvenamasis namas perstatytas ir tvartas atnaujintas. Sodyba buvo aptverta žio-

A. Girdžiūno sukurtas peizažas (centre įplėštas), kurį Skuodo muziejui padovanojo Juozas Vyšniauskas

grių tvora, čia augo keletas galingų plačiašakių uosių.

Alfonso Girdžiūno tėvas buvo Kazimieras Girdžiūnas, Motiejaus sūnus, o mama – tvirto sudėjimo Eugenija Girdžiūnienė. Iš viso jų šeimoje augo trys sūnūs ir trys dukteris (viena jų mirė jauna).

Alfonso mokėsi Kulų kaime (dabar Skuodo miesto dalis) veikusioje triklasėje rusiškoje mokykloje ir ją sėkmingai baigė. Lietuvai paskelbus nepriklausomybę, Alfonso, kaip ir jo brolis Liudvikas, tarnavo Lietuvos kariuomenėje. Alfonso gražiai kaligrafiškai rašydavo, tad buvo paskirtas eiti pulko raštininko pareigas Kaune. Išleistas į miestą, domėdavosi Kauno bažnyčių architektūra, meno kūriniais, miesto ir dailės istorija. Kaune sustiprėjo jo noras užsiimti menu. Grįžęs į namus įsirengė dirbtuvėles.

Žemės ūkio darbai Alfonso ir toliau netraukė. Daugiausiai laiko praleisdavo iš medžio droždamas namų apyvokos reikmenis, įvairias skulptūreles.

Kaip yra pasakojusi jo dukra Irena, Žirnikų kaime gyvenęs dailininko ir pedagogo Adomo Galdiko (1893–1969) ir Alfonso Girdžiūno bičiulis Jonas Malonė žinojo, kad Alfonso iš medžio drožia gražias skulptūreles, ir apie tai papasakojo dailininkui. Adomas Galdikas, pamatęs A. Girdžiūno darbus, meistrą kiek paegzaminavo ir pasakė: „Vyras! Metus pas mane padirbės, pasiruoš meno mokyklai“. Tai buvo dar prieš A. Girdžiūno tarnybą Lietuvos kariuomenėje.

Į tą A. Galdiko rekomenduotą mokyklą Alfonso nenuvyko. Sugrįžęs iš tarnybos kariuomenėje, kaip jau minėta, liko ūkyje.

Vedė iš dabartinio Skuodo rajono Lenkimų seniūnijos Žirnikų kaimo kilusią Emiliją Baužytę, su kuria susipažino Lenkimuose per atlaidus. Abu buvo jauni, gražūs, patiko vienas kitam, tad netrukus susituokė. Gyvendami santuokoje, Žirnikuose, prie miško, pasistatė namus, išpuoselėjo sodybą. Turėjo dvi dukras (Ireną Girdžiūnaitę-Maloniene

Alfonsas Girdžiūnas. skulptūrinė grupė „Akėtojas“. Skulptūra saugoma Šiaulių „Aušros“ muziejuje, ŠAM D-LM 11011

bei Emiliją Girdžiūnaite (lyg tai Skurdauskiene) ir sūnų Alfonsą Girdžiūną (jaunesnįjį).

Luknių kaime gyvenęs Alfonso (vyresniojo) giminaitis tautodailininkas Valys Girdžiūnas 1983 metų gruodžio 6 dieną papasako, kad jau artėjant prie Alfonso ir Emilijos Girdžiūnų sodybos jausdavosi, jog čia gyvena žmonės ne tokie, kaip kiti – Girdžiūnų sodyba buvo gražiai sutvarkyta, jauki. V. Girdžiūnas tada prisiminė, kad kaime gyvenusį Eugeniją Jakutienę buvo tikroji Alfonso sesuo. 1983-aisiais ji su vyru jau buvo seniai mirę, o jų sūnus Jonas gyveno kažkur prie Apuolės.

Gimtoji menininko sodyba sunaikinta sovietmečiu vykstant melioracijos darbams.

Ūkyje iš Alfonso vyresniojo naudos būdavo nedaug, tad žmona turėdavo už ką vyrui priekaištauti; sakydavo, kad šis žemę dirba apgraibomis. Dukrai Irenai paaugus, ji tėvą prie ūkio darbų pakeisdavo, o Alfonsas (vyresnysis), kur buvęs, kur nebuvęs, vis prie kokio medžio su kirvuku ar skaptuku įsitaisydavo ar teptuką į rankas paimdavo. Tuo laikotarpiu viena skulptūrėlė keitė kitą. Vien iš to, ką sumeistravęs paroduodavo, pragyventi buvo sunku, todėl įsidarbino 1930 metais Kaune įsteigtoje Liaudies meno kooperatinėje bendrovėje „Marginiai“ (1940 metais ji reorganizuota į kooperatyvą „Dailė“).

„Marginiai“ organizuodavo ne tik liaudiškų liaudies meno dirbinių gamybą, bet ir užsiimdavo jų pardavimu Lietuvoje ir užsienyje. Šių gaminių buvo galima nusipirkti ir Kaune veikusioje liaudies meno dirbinių parduotuvėje. Iš bendrovės „Marginiai“ meistrai gaudavo užsakymus ir darbui reikalingus įrankius bei medžiagas. Ne išimtis buvo ir A. Girdžiūnas. Jo dukra Irena yra pasakojusi, kad

(Nukelta į 26 p.)

Alfonsas Girdžiūnas. „Bulvių kasėja“. Skulptūra saugoma Šiaulių „Aušros“ muziejuje, ŠAM D-LM 101

Alfonsas Girdžiūnas. „Vargo mokykla“. Skulptūra saugoma Šiaulių „Aušros“ muziejuje, ŠAM D-LM 111

Diplomas, kuriuo Alfonsas Girdžiūnas apdovanotas 1937 m. Paryžiuje vykusioje tarptautinėje dailės ir technikos parodoje

iš pradžių tėvui darbas šioje bendrovėje nelabai patiko, nes reikėdavo gaminti suvenyrines dėžutes, sportininkų skulptūrėles, taigi, nieko daug čia nepakursi. Vėliau užsakymai meistrui jau būdavo labiau priimtini. Dirbdamas „Marginiuose“ Alfonsas gerokai patobulėjo. „Marginių“ vadovai tai pastebėjo ir pasirūpino, kad jam būtų sudarytos geresnės sąlygos kūrybai, o keletas darbų išsiųsta į Paryžiuje 1937 m. vykusią Tarptautinę meno ir technikos parodą. Jai pasibaigus Alfonsas gavo parodos organizatorių raštą, kuriame buvo pranešama, kad Alfonsas Girdžiūnas apdovanotas parodos sidabro medaliu. Diplome, kurį gavo, buvo užrašytas toks tekstas:

„REPUBLIQUE FRANCAISE
Ministere du Commerce et de l'industrie
EXPOSITION INTERNATIONALE DES
ARTS ET DES TECHNIQUES
PARIS 1937
DIPLOME
DE MEDAILLE D'ARGENT
Docerné au – Monsieur Girdziunas, Lithuanie
CLASSE 46 GROUPE IX
LE 25 novembre 1937.

Parodos medalį A. Girdžiūnas turėjo išsipirkti. Tam jis tada lėšų neturėjo, todėl kaip talento pripažinimo parodoje liudininkas liko tik Diplomas.

Pokaris buvo neramus: naktį viena valdžia, dieną – kita. 1951 m. sovietai prie miško gyvenusį A. Girdžiū-

ną suėmė ir ištrėmė į Kemerovo sritį, apkaltindami jį, kad pokario metais bendradarbiavo su į mišką pasitraukusiais tautiečiais. 1956 m. gegužės 9 d. Alfonsas buvo amnestuotas. Sugrįžo į Lietuvą jau pasiligojęs, bet dar kurdavo. Iš medžio retokai ką bedroždavo, dažniausiai tapydavo, įvairius peizažus, miško, kalnų vaizdus, galingus medžius, kartais net ant abiejų drobės pusių, medžio lentų. Mėgo įvairių spalvų aliejinius dažus. Jais buvo nutapęs peizažų net ant savo sodybos rūsio durų. Tapydamas spalvotais aliejiniais dažais jis sukūrė ir šv. Antano paveikslą ant Lenkimų šv. Onos bažnyčiai savo paties padaryto nešiojamo pilksvai melsvos spalvos altorėlio priekinės pusės.

Menininkas turėjo keletą mokinių, tačiau tarp jų nebuvo tokių, kurie savo gyvenimą visam laikui susietų su menu.

Mirė A. Girdžiūnas 1966 m. gruodžio mėnesį (per Kalėdų savaitę). Palaidotas Lenkimų (Skuodo r.) kapinėse. Gimimo data (1898 m.) yra nurodyta ant antkapinio paminklo. Paskutiniaisiais gyvenimo metais jis darbo įrankius, kuriais droždavo skulptūras ir kitus medžio dirbinius, išdalino savo draugams liaudies meistrams.

A. Girdžiūno darbai yra pasklidę po platų pasaulį, nemažai jų buvo ir Lenkimų seniūnijoje, tačiau ne visi išliko. Leonas Rimeikis knygoje „Gimtoji parapija Lenkimai“ rašo: „Pokario metais Žemytės kaimo gyventojas Felikso Galdiko užsakymu meistras Girdžiūnas padarė šv. Mergelės Marijos skulptūrą ir menišką koplytėlę. Užsakovas kūrinių pastatė šalia vieškelio ant kalvelės prie dabartinio įvažiavimo į poilsiavietę. Ši vietovė vadinama „pečiuline“: kadaise netoliese gyveno Pranas Pečiulis. Šis žmogelis gyveno vargingai – neturėdamas maisto, gaudė ir valgė varnas. Anais senais laikais Žemytės kaimo žmogus, berods, pavardė Litvinas, eidamas vėlai vakare iš Lenkimų ant kalvelės pamatęs kažką baisaus. Grįžęs namo pažadėjęs pastatyti kryžiu. Pažadą greit ištesėjęs. Kryžius ant kalvelės stovėjęs iki pat karo pabaigos, bet dėl susidėvėjimo vieną dieną nugriuvo. Tad Galdikas toje vietoje ir pastatė minėtą koplytėlę. Tačiau neilgai šv. Mergelės žvilgsnis iš koplytėlėdžiugino praecivio akį. Neilgai jai ošė pušys, šnabždėdamos tarpusavy apie gražų žmogaus kūrinių. Vieną sekmadienio rytą, eidami į bažnyčią, vietoje naujos koplytėlės pamatėme nuodėgulių krūvą. Nakčia pasidarbavo vietiniai

vandalai...“. Tada buvo sovietmetis

Sodyboje prie Skuodo rajone veikusios Paluknės geležinkelio stotelės 1983 m. gyvenusi A. Girdžiūno dukra Irena Malonienė žurnalistui Juozui Vyšniauskui pasakojo, kad nemažai tėvo kūrinių saugo jo artimieji, draugai. Pati Irena tais metais turėjo dvi tėvo sukurtas skulptūreles („Suktinis“ ir „Grėbėjėlė“) bei septynis paveikslus, kelis kūrinius buvo išsivežę jos vaikai. Vieną A. Girdžiūno sukurtą paveikslą tada saugojo Skuodo rajono Mosėdžio seniūnijos Tauzų kaime, prie pat kelio į Mosėdžio miestelį, gyvenusi Mockienė. Netoliese, Kuinelių kaime, įsikūrusi Žalinauskienė, taip pat turėjo vieną paveikslą (jis buvo įrėmintas).

Pasak Irenos, tėvo sodybą išparceliavo jo sūnus Alfonsas. Jis apie dešimt tėvo sukurtų paveikslų padovanojo, o gal ir pardavė Skuode, Algirdo g. 6–33 gyvenusiam savo giminaičiui Romui Kociui. Sau jų taip pat pasiliko, kaip ir 1937 m. Paryžiuje vykusioje tarptautinėje meno ir technikos parodoje tėvo gautą Diplomą. Tikėtina, kad A. Girdžiūno kūrinių tada turėjo ir jo antroji dukra Emilija (pasak amžininkų, Skurdauskienė), gyvenusi ar tik ne Liepojoje.

2006 m. Skuodo muziejininkės Aldona Ozolienė (Vilkaitė) ir Joana Šleinienė susirado tuo metu Skuode gyvenusią menininko dukrą Ireną Malonienę. Pakalbinta ji sutiko paskolinti turėtas tėvo medžio skulptūreles Skuodo muziejuje planuojamai surengti A. Girdžiūno darbų parodai. Ji buvo atidaryta 2006 m. spalio 18 dieną. Lankytojai turėjo galimybę susipažinti su A. Girdžiūno kūrinių iš Skuodo muziejaus rinkinių ir Irenos Malonienės asmeninės kolekcijos.

Šiandien Žemaitijoje A. Girdžiūno kūrinių galima pamatyti ne tik Skuodo, bet ir Šiaulių „Aušros“, Kretingos muziejuose bei Lietuvos nacionaliniame muziejuje. Tikėtina, kad jų yra ir kai kuriuose kituose Lietuvos muziejuose. Skuodo muziejuje saugomas ir dailininko Alfonso Girdžiūno 1937 m. Paryžiuje vykusioje tarptautinėje meno ir technikos parodoje pelnytas Diplomas. Jį muziejui padovanojo dailininko sūnus Alfonsas Girdžiūnas, kuris meno aukštumų nepasiekė, bet, kaip ir jo tėvas, mėgo dirbti su medžiu, darydavo įvairius buityje ir ūkyje naudotus medinius etnografinius daiktus (kultūves, audimo stakles, šukuočius ir kt.). Jis keletą tokių darbų yra padovanojęs Skuodo muziejui.

Ant medžio lentos Alfonso Girdžiūno nutapytas paveikslas, saugomas Skuodo muziejuje

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. Juozas Vyšniauskas, „Alfonsas Girdžiūnas“, *Liaudies dailė (liaudies menininkai) Skuodo rajone nuo atmenamų laikų iki 1987 metų*, Skuodas, 1987 m. [Darbas saugomas Skuodo rajono savivaldybės R. Granausko viešojoje bibliotekoje].
2. Leonas Rimeikis, *Gimtoji parapija Lenkimai*, Klaipėda, 2005, p. 14.
3. P. Steponavičius, „Kalbantis medis“, *Švyturys*, 1958, Nr. 6, p. 8.
4. A. Kubilas, „Talentingas liaudies meistras“, *Pergalė*, 1959 m. birželio 11 d.
5. Bagdonas, „Liaudies menininko darbai“, *Mūsų žodis* (Skuodas), 1963 m. spalio 19 d.
6. Valis Girdžiūnas, „Paskutinis paveikslas“, *Mūsų žodis* (Skuodas), 1971 m. rugpjūčio 10 d.
7. Valys Girdžiūnas, *Prisiminimai apie Alfonso Girdžiūną*, 2015 m. [Mašinraštis saugomas Skuodo muziejuje].

Eksponatų, saugomų Skuodo muziejuje, nuotraukos – iš Skuodo muziejaus archyvo.

Parengė Danutė Mukienė

VILNIAUS žemaičių kultūros draugijos pirmininku antrai kadencijai išrinktas dr. Bonifacas Vengalis

Bendras salės vaizdas

Naujai išrinkti Vilniaus žemaičių kultūros draugijos Tarybos nariai

2025 m. sausio 21 d. įvyko Vilniaus žemaičių kultūros draugijos (VŽKD) ataskaitinis-rinkiminis susirinkimas. Jo metu draugijos praėjusių metų veiklos ataskaitą perskaitė jos pirmininkas dr. Bonifacas Vengalis. Ataskaitoje pažymėta, kad 2024 m. Vilniaus mokytojų namuose įvyko 9 teminiai VŽKD renginiai. Rugsėjo 22 d. būs draugijos narių organizuotai aplankė Žemaičių dailės muziejuje (Plungė) 2024-aisiais veikusią IX Pasaulio žemaičių dailės parodą bei susipažino su Plungės

senamiesčiu ir parku. Dalyvauta ir minėtos parodos atidaryme.

Trečiąją Šv. Velykų dieną (kovo 11-ąją) Vilniaus Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčios klebonas Vytautas Rapalis Vilniaus žemaičius ir jų prietelius, kaip ir ankstesniais metais pakvietė į bažnyčioje vykusias žemaitiškas šv. Mišias. Šioje bažnyčioje šv. Mišios kasmet aukojamos ir už mirusius sostinės žemaičius.

Balandžio 7-ąją dvylika draugijos narių padėjo organizuoti Vilniaus mokytojų namų kiemelyje Atvelykio šventę „Angelų vaikai su meile jums“. Grupė Vilniaus žemaičių buvo nuvykę į Platelius ir ten dalyvavo vykusioje tradicinėje Užgavėnių šventėje. Nebuvo užmiršta pasveikinti pernai 60-metį pažymėjusį draugijos narį kun. V. Rapalį – dalyvauta jo jubiliejui skirtame minėjime.

Grupė Vilniaus žemaičių buvo nuvykę į Telšiuose vykusį Žemaičių kultūros draugijos suvažiavimą. Informacija apie vyksiančius renginius ir įvykusius renginių aprašymai su nuotraukomis visus metus buvo išsiunčiami draugijos nariams elektroniniu paštu, viešinama interneto svetainėje „Žemaičių žemė“ www.zemaitiuzeme.lt, joje viešiname el. žurnale „Žemaičių žemė“. 2024-aisiais straipsnių apie draugijos veiklą buvo paskelbta ir leidiniuose „Gimtas kraštas“ bei „Žemaičių saulutė“.

2024 m. toliau buvo rašomas „VŽKD metraštis“. Jis įrištas ir pateiktas susirinkimo dalyviams.

Susirinkimo metu buvo patvirtinta draugijos 2024 m. veiklos ataskaita, Revizijos komisijos ataskaita bei Finansinė veiklos ataskaita, pateikta pasiūlymų dėl šių metų darbo.

Susirinkimo dalyviai išrinko naują VŽKD tarybą. Jos nariais tapo: Bonifacas Vengalis, Virginius Jocys, Janina Asminavičienė, Aldona Delkienė, Alfonsas Ramonas, Angelina Liaudanskienė, Rymantas Genys, Rimantė Šalaševičiūtė, Izolda Bražukienė. Draugijos pirmininku antrai kadencijai išrinktas dr. B. Vengalis. Eiti Revizijos komisijos narių pareigas pakartotinai patikėta Eugenijui Butkui, Irenai Daškevičienei ir Juozui Šoriui.

Bonifaco Vengalio nuotraukos

Iki vasario 18 d. VDA Telšių galerijoje – paroda „Trys gyvenimo filosofijos“

Vilniaus dailės akademijos (VDA) Telšių galerijoje 2025 m. sausio 16 d. pristatyta kūrybinio tarpdisciplininio projekto paroda „Trys gyvenimo filosofijos“. Ji veiks iki 2025 m. vasario 18 dienos. Projekto parodoje atskleidžiama, kaip sekėsi jaunesiems kūrėjams įveikti iššūkį naujai atrasti kūrybinį santykį su 3000 metų senumo tekstais, užrašytais trijose Biblijos išminties literatūros knygose (*Patarlių knyga; Mokytojo (Kohelėto) knyga; Jobo knyga*). Toks projektas čia įgyvendinamas jau ne pirmus metus.

Netikėtas posūkis

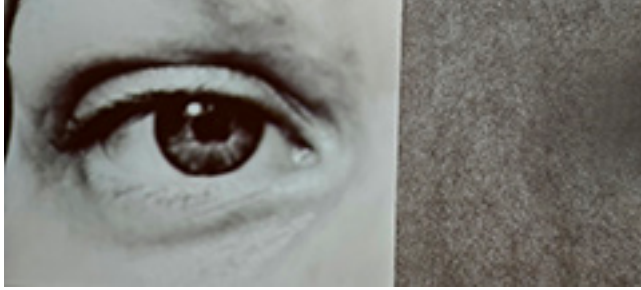
VDA Telšių fakulteto docentui, tarpdisciplininio projekto vadovui doc. Mindaugui Šimkevičiui bendradarbiaujant su teologe Aušra Mizgiriene, Fakulteto vyresniųjų kursų Taikomosios skulptūros, Metalų meno ir juvelyrinės studijų programos ketvirtakursio Alekso Grašio darbas. Jis remiasi eilute iš Kohelėto knygos: „Viskam yra metas ir kiekvienam tinkamas laikas po dangumi“. Pristatant darbą akis užkliūva ties trim sąsūčiais. Iš esmės – jie niekuo neišsiskiria, tačiau akylas žvilgsnis pastebės, kad frazė ant kiekvieno sąsūčio yra užrašyta, ant kiekvieno po žodį: „Viskam yra metas“. Apsižvalgus prasideda

(Nukelta į 30 p.)

Apie bibliinių motyvų įkvėptus 18-os studentų kūrinius projekto vadovas doc. Mindaugas Šimkevičius stebėjosi, koku įdomiu rakursu buvo pažvelgta į pasiūlytą temą: „Įdomu buvo stebėti studentus,

kaip jie interpretavo pateiktus tekstus ir kaip jie „savo matymais išėjo iki parodinių darbų“. Pateikus temą studentams, norėta, kad jie pasižiūrėtų į 3000 metų senumo tekstus, į kuriuos būtų galima pasižiūrėti šiuolaikiškai. Mane itin stebina studentų kūrybingumas, nes, pateikus užduotį, iki pat pabaigos aš nežinau, kas bus. Įdomu stebėti, kaip skleidžiasi jaunųjų menininkų kūryba. Erdvės interpretacijoms – daug, tad įdomu pamatyti, kaip kiekvienas atrans savo rakursą. Man, kaip dėstytojui, šie sprendimai būna netikėti ir stebinantys. Apie kiekvieną parodoje darbą galėčiau kalbėti ir beveik kiekvienu jų pasidžiaugti, nes kiekvienas kūrinys turi savitą išraišką bei tekstų interpretaciją. Pavyzdžiui, Metalų meno ir juvelyrinės studijų programos ketvirtakursio Alekso Grašio darbas. Jis remiasi eilute iš Kohelėto knygos: „Viskam yra metas ir kiekvienam tinkamas laikas po dangumi“. Pristatant darbą akis užkliūva ties trim sąsūčiais. Iš esmės – jie niekuo neišsiskiria, tačiau akylas žvilgsnis pastebės, kad frazė ant kiekvieno sąsūčio yra užrašyta, ant kiekvieno po žodį: „Viskam yra metas“. Apsižvalgus prasideda

Nuotraukoje viršuje – parodos „Trys gyvenimo filosofijos“ atidarymo akimirka

Viršuje – metalo meno ir juvelyrikos studentės Sandros Leliugaitės darbas „Migla“

kūrybinis paradoksas: greta ąsočių ant sienos kabo žirkklės su smulkiais intarpais, akcentuojančiais, kad viskam yra laikas ir vieta. Atvykęs į parodą žiūrovas pastebės, kad kiekvieno studento kūrinio meno išraiška yra savita“.

Ką daryti, kai slegia žinių našta?

Metalo meno ir juvelyrikos studijų programos

Iš kairės: teologė Aušra Mizgiriienė

Metalo meno ir juvelyrikos studento Alekso Grašio darbas „Viskam yra metas“

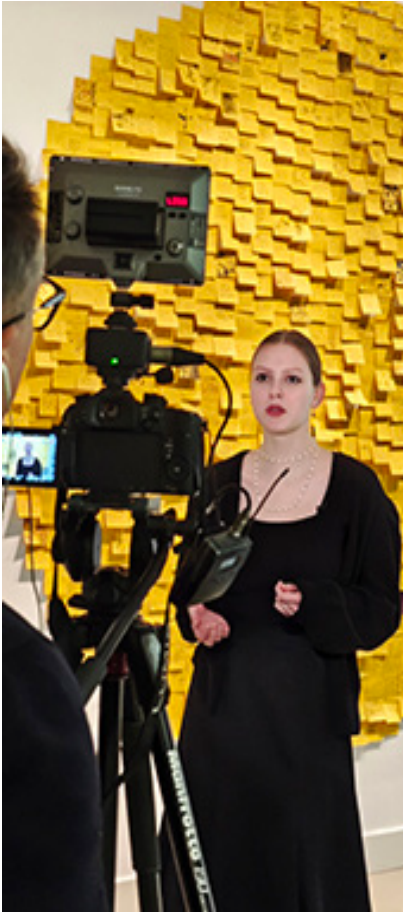
bakalaurantė Greta Žymantaitė atskleidė, kad savo darbe naudojo Mokytojo (Koheleto) knygos tekstus. Menininkės darbas sudarytas iš daugybės geltonų lipnių lapelių, ant kurių surašytos skirtingų žmonių mintys. „Mano darbas vadinasi „Vieta po saule“. Tai buvo prašymas žmonių atsakyti į klausimą, kas yra po saule. Skirtingo amžiaus 17–18 žmonių pagal keletą kriterijų, tačiau iš esmės – laisvo pasirinkimo vedini – rašė skirtingas mintis ant lapelių“, – darbą trumpai apžvelgė jaunoji menininkė.

„Mano darbas – „Pasidaryk pats: lobotomijos rinkinys“. Tai senovinė operacija, buvusi populiari praėjusiame amžiuje, maždaug 1930–1960 m. Operacijos metu žmogui į galvą įstatydavo kaltą, kuriuo pažeisdavo dalį smegenų, kad išgydytų tam tikras ligas. Deja, rezultatas būdavo ne ligos išgydymas, bet žmogaus charakterio bruožų sunaikinimas. Vienoje Biblijos knygų – Koheleto – rašoma, kad „žmogaus išmintis yra kančia“, aš su tam tikra ironija siunčiu žinutę: „Jei tau žinių našta yra per didelė – tam yra sprendimas: tu gali ją lengvai panaikinti“. Kūriniu keliu klausimą: jei tu turėtum per daug išminties ir proto, ar tu norėtum tai sunaikinti?“ – savo kūrybine išvalga dalinosi Metalo meno ir juvelyrikos studijų programos ketvirtakursis Artūras Manukian.

Apie dalykus, vykstančius „po saule“ savo darbe „Visa“ pasakojo Metalo meno ir juvelyrikos ketvirtakursė Indrė Armanavičiūtė: „Tai yra pradžia, eiga ir pabaiga. Norėjau atvaizduoti absurdą ir dvylipumą tarp žmogaus gyvenimo laikinumo bei mirties ir gimimo procesų tęstinumo“.

Vyriausias VDA Telšių fakulteto studentas, Taikomosios skulptūros studijų programos ketvirtakursis Stanislovas Adomaitis iliustravo Karalių Saliamoną. Šioje „Skulptūroje atsiskleidžia trys pjūviai: Saliamonas – mokytojas, Giesmių giesmė ir patarlės. Įsivaizdavau, kad visa tai galima būtų sujungti į viena“.

Metalo meno ir juvelyrikos studijų programos studentė Sandra Leliugaitė atskleidė pasirinkusi Koheleto knygą. „Perskaičius ją, man gimė giesmė, kuri įkvėpė kūrybai. Tai – instaliacija. Mane labiausiai sužavėjo eilutė „Migla migla“. Kurti nebuvo sunku, nes esu prieš trejus metus atsivertusi katalikė. Praklaidžiojau tarp tikėjimų ir mano kambarielyje įvyko stebuklas, kuris atvedė į katalikų tikėjimą. Koheleto knygą jau buvau skaičiusi ir

Iš kairės: metalo meno ir juvelyrikos studentė Greta Žymantaitė; metalo meno ir juvelyrikos studentė Indrė Armanavičiūtė; tarpdisciplininio meno projekto vadovas, VDA Telšių fakulteto dėstytojas doc. Mindaugas Šimkevičius

antrąjį kartą ją perskaityti buvo dar įdomiau, kilo dar daugiau minčių“, – atviravo Sandra.

Parodos lankytojai neslėpė nuostabos

Iki pat XX a. pabaigos Biblija ir jos tekstai darė didžiulę įtaką vakarų kultūros menui. Bibliniai įvaizdžiai ir motyvai dažnai pasitelkti literatūros kūriniuose, teatro pastatymuose, vaizduojamojo bei taikomojo meno kūriniuose. Kiekvieno laikmečio ar epochos menininkai stengėsi „savitai“ atvaizduoti savojo laiko pasaulį ir tai dažnai darė pasitelkdami biblinius įvaizdžius ar simboliką. XXa. pabaigoje bei XXI a. pradžioje, kintant pasaulėžiūrinėms „sistemoms“, kinta ir menininkų (o kartu ir meno) santykis su šiais tekstais. Jie lyg ir nukeliauja į kūrybos paraštes, bet, nežiūrint to, vienaip ar kitaip vis pasirodo šiuolaikinio meno kontekstuose.

„Mane labai nustebino, koks Dievas yra aktyvus. Labai patiko kabantys moliniai ąsočiai. Mes – tarsi kiekvienas tas molinis ąsotis, kuris gali stipriai sudužti. O kai leidžiame tai padaryti – pro mus ir pra-

(Nukelta į 32 p.)

Dešinėje: metalo meno ir juvelyrikos studento Artūro Manukiano darbas „Pasidaryk pats: lobotomijos rinkinys“

Parodos atidarymo akimirkos

siveržia ta Dievo kūryba. Man tikrai buvo nuostabu stebėti kūrinčius. Žinau, kad daug vaikų yra netikintys, tačiau aš tikiu, kad jie per patį kūrybos procesą dužo, kad ta paroda įvyktų. Dužo kaip tie moliniai indai: galbūt dužo įsitikinimai, galbūt – nuostatos, bet galutinis rezultatas mane nustebino“, – neslėpė parodos lankytoja Aurelija.

„Galima sakyti, kad šiek tiek mažiau nei viduramžiais ar dar anksčiau, Biblija skaitoma ir įvairiais „kitais kampais“. Manau, kad yra neįmanoma į šiuos tekstus negrįžti, nes neginčijamas faktas yra tas, kad Biblija yra labiausiai skaitoma bei perkama knyga, todėl ji negali neatsispindėti mene, ji itin išsiskynijusi žmonijos filosofijoje.

Studentams tema buvo staigmena. Prieš tai vadovas jiems nesakė nieko. „Pradžioje projekto aš studentams pristaciau Šventojo rašto knygas, pagal kurias studentai buvo provokuojami kurti. Atskleidžiau, kad šias tris knygas perskaičius, būtų galima išsukti įvairias bendražmogiškas reakcijas. Į šią literatūrą kiekvienas žiūri savaip, be numatytų taisyklių. Toks ir buvo tikslas. Nedaugelis šių jaunųjų menininkų turi santykį su Šventuoju raštu, bet studentams aš pristaciau, ką reiškia Šventasis raštas. Iš hebrajų kalbos išvertus žodis „šventas“ reikštų „kitoks“. Tarpdisciplininiam projekte studentai pakviesti į gyvenimą pasižiūrėti iš kito kampo. Ne tik suprasti „kaip gyventi“, bet dar ir gyventi“, – apžvelgdama projekto rezultatus kalbėjo teologė A. Mizgirienė.

Projekto vadovas – doc. Mindaugas Šimkevičius, projekto viešnia – teologė Aušra Mizgirienė.

Šios parodos dalyviai – VDA Telšių fakulteto studentai Indrė

Taikomosios skulptūros studijų programos ketvirtakursis Stanislovas Adomaitis

Armanavičiūtė, Liucija Bendoraitytė, Emilija Giedraitė, Aleksas Grašys, Ksenija Krasnova, Artūras Manukian, Gin Pugžlys, Estera Olendraitė, Deividas Viščiūnas, Greta Žymantaitė, Sandra Leliugaitė, Ieva Mosinaitė (Metalo meno ir juvelyrinės studijų programa), Stanislovas Adomaitis, Gabija Aliukonytė, Ignas Mikalauskas, Kristiana Petkutė, Irena Kuzminaitė (Taikomosios skulptūros studijų programa), Adomas Petrauskas (Taikomojo meno magistro studijų programa).

*Parengė Donata Kazlauskienė,
VDA Telšių fakulteto komunikacijos
specialistė*

Nuotraukos autorės

Nuo vasario 4 d. iki kovo mėnesio pabaigos Žemaičių dailės muziejuje Plungėje – autsaiderių menininkų darbų paroda „Ir saulė, ir mėnulis, ir visos žvaigždės“

IR SAULĖ
IR MĖNULIS
IR VISOS
ŽVAIGŽDĖS

outsider art / art brut

2025.02.04 - 03.31

Atidarymas vasario 7 d. 16 val.

ŽEMAIČIŲ DAILĖS MUZIEJUS

Parko g. 3 A, Plungė

Pristato: VILKAMIRGĖS GALERIJA

Ar kada susimąstėte, kaip atrodo menas, gimęs už tradicijų, profesionalių mokyklų ir visuomenės normų ribų? Aplankykite Plungėje unikalą parodą „Ir saulė, ir mėnulis, ir visos žvaigždės“ ir joje galėsite susipažinti su savamoksių kūrėjų – autsaiderių menininkų – darbais, pažvelgti į kūrybą kitu kampu.

Parodos atidarymas – 2025 m. vasario 7 d. 16 val. Žemaičių dailės muziejuje (Parko g. 3A, Plungė). Parodą pristato Vilkamirgės galerija.

Kas yra autsaiderių menas?

Tai menas, kuriamas tų, kurie gyvena savo vidiename pasaulyje – dažnai atskirti nuo visuomenės, uždaro gyvenimo būdo ar tiesiog mažai pastebimi. Jų kūriniai – autentiški, galingi ir neįprasti, nes juose atsispindi nepalistas, savitas kūrybinis braižas

ir emocijos, nepriklausančios jokioms taisyklėms. Autsaiderių menas nesiekia būti gražus – jis tiesiog yra tikras.

Kodėl verta aplankyti?

- Atraskite meną, kuris nėra įrėmintas – tikra kūryba, kylanti iš širdies ir minčių gelmių.
- Pajuskite emocijų jėgą ir susipažinkite su socialiai užmirštų kūrėjų pasauliu.
- Patirkite visiškai kitokią meno parodą, kuri įkvepia, šokiruoja ir skatina susimąstyti.

Daugiau informacijos apie parodą: <https://www.zdm.lt/naujienos/ir-saule-ir-menulis-ir-visos-zvaigzdes/>

Facebook renginio nuoroda: https://www.facebook.com/events/978526380800470?active_tab=about

IR SAULĖ
IR MĖNULIS
IR VISOS ŽVAIGŽDĖS

Outsider art / art brut

Kartą Vilkamirgės galerija jau buvo surengusi parodą tokiu pavadinimu (2022). Tuomet rodėme Orvidų sodybą įvairių autorių fotografijose. Viliaus Orvido gyvenimas ir kūryba yra ypatingas reiškinys Lietuvos kultūroje. Vakaruose tokius atvejus vadinama autsaiderių menu (angl. outsider art, pranc. art brut). Tai savamoksių menininkų kūryba, mažai ar visai nepaveikta kultūros, profesionalaus ar liaudies meno tradicijų ir tendencijų. Ji dažnai būna gausi, savito ir susiformavusio braižo. Tuo tarpu patys menininkai beveik nežinomi, uždaro gyvenimo būdo

(Nukelta į 34 p.)

arba gyvenantys socialinėje atskirtyje.

Ką, be paprasčiausio gėrėjimosi kūriniais, dar reikėtų žinoti apie autsaiderių meną? Kad šio meno kolekcijas turi didieji muziejai, pvz., MoMA Niujorke. Kad jis yra vertinamas kolekcionierių ir parduodamas didžiuosiuose meno aukcionuose, pvz., Christie's. Kad rengiama ne tik daugybė autsaiderių meno parodų, bet jis patenka ir į tokius mega renginius, kaip, pvz., Venecijos bienalė (2013, 2024).

2009 metais buvo įkurta Europos autsaiderių meno asociacija. Ji siekia jungti menininkus ir galerijas, skatinti tarptautinį bendradarbiavimą ir dialogą, daryti įtaką kultūros politikai ir švietimui, skatinti autsaiderių meno istorijos tęstinumą. 2022 metais „Vilkamirgės“ galerija tapo asociacijos nare, pradėjo rinkti autsaiderių meno kolekciją ir rengti parodas.

Parodoje pristatome virš dešimties autorių kūrinius: piešinius, tapybą, skulptūrą, objektus. Kai kurių autorių kūrybą galima pavadinti autsaiderių menu (pvz., Antano Liutvino, Inos Šaukščiūtės, Vlodo Juodagalvio, Svajūno). Kai kurie autoriai – greičiau gabūs, liaudies meno neįtakoti savamoksliai (pvz., Gediminas Borisevičius). Ona Paulauskienė yra liaudies menininkė, ir skulptūrėlė, kurią čia eksponuojame, jai greičiau buvo žaismingas eskizas, gal dėl to Ona lengva ranka mums ją padovanojo. Rimanto Tėvelio, kurio čia rodome tik heraldiniais ženklais ištapytus ratlankius, tapyba tokia, kad sumaišytum su profesionalo, jei nežinotum, kad Rimantas buvo elektrikas ir tapė tik savaitgaliais ir atostogų metu. Irena Misevičienė buvo baigusi dailės mokslus, tačiau religinis nušvitimas pakeitė ir jos gyvenimą, ir kūrybą. Taigi, parodoje pristatomi labai įvairūs atvejai – kūryba, turinti daugiau ar mažiau autsaiderių meno bruožų. Parodos pagrindą sudaro galerijos kolekcija, o taip pat yra ir kviestinių autorių kūrinių.

Paroda veiks 2025.02.04–2025.03.31

Atidarymas – 2025 m. vasario 7 d. 16 val. Žemaičių dailės muziejuje (Parko g. 3A, Plungė)

Parodą pristato VILKAMIRGĖS GALERIJA

ŠILALĖS rajono savivaldybė iki vasario 15 d. laukia pasiūlymų dėl kandidatų Dionizo Poškos premijai gauti

Dionizo Poškos portreto fragmentas. Dailininkas nežinomas. Nuotrauka iš RKIC archyvo

Šiomet bus teikiama jau XVII kasmetinė Dionizo Poškos premija, kurią 2009 m. įsteigė Šilalės rajono savivaldybės taryba. Premija skiriama konkurso būdu už geriausią naują lietuviškos poezijos knygą, išleistą praėjusiais kalendoriniais metais, kurioje atspindimi etniniai motyvai, lietuviškos tradicijos ir istorinė tautos atmintis. Pagerbimo išskilmės siejamos su Lietuvos rašytojų sąjungos rengiamu tarptautiniu poezijos festivaliu „Poezijos pavasaris“. Premijos dydis – 1 450 eurų.

Kandidatus premijai gali siūlyti menininkų sąjungos, leidyklos, kultūros centrai, bibliotekos bei patys autoriai.

Kandidatai pristato laisvos formos rekomendaciją (iki 2 puslapių, spausdintų kompiuteriu) ir pateikiami 5 (penki) knygos egzemplioriai iki vasario 15 d. (Šilalės rajono savivaldybės Dionizo Poškos premijos vertinimo komisijai, J. Basanavičiaus g. 2-1, LT 75138, Šilalė).

Knygas vertins atrankos komisija, sudaryta iš penkių narių. Tris deleguoja Šilalės rajono savivaldybės Etninės kultūros plėtros programos įgyvendinimo komisija, du – Lietuvos rašytojų sąjungos valdyba.

Konkreti premijos įteikimo data ir vieta paskelbiama likus ne mažiau kaip 15 dienų iki premijos įteikimo. Premijos nuostatus galima rasti www.silale.lt.

IŠSAMIAU: Šilalės rajono savivaldybė, tel. (0 449) 45345, el. p. jovita.voveriene@silale.lt

Šilalės rajono savivaldybės meras Tadas Bartkus

Vakaras „Lituanica“ skrydžio
didvyrio Stepono Dariaus (tikr.
Steponas Jucevičius-Darašius,
1896–1933) tėviškeje Dariaus kaime,
netoli Judrėnų (Klaipėdos r.).

Bonifacio Vengalio nuotrauka

Ant Lopaičių piliakalnio (Rietavo savivaldybės teritorijoje, prie Lopaičių kaimo, Tverų seniūnijoje, Rusčio kraštovaizdžio draustinyje).

Bonifaco Vengalio nuotrauka